

СЛОВО ПРОСВІТИ

ГАЗЕТА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

СІЧЕНЬ, Ч. 1 (43) 1998 РОКУ

Хай не полишає нас надія і гуртує плечем до плеча!

ДОРОГІ ДРУЗІ !
ВІТАЄМО ВАС З
НОВИМ 1998 РОКОМ !
ЩАСТЯ ВАМ,
ЗДОРОВ'Я, УСПІХІВ,
ОНОВЛЕННЯ і
ВПЕВНЕНОСТІ
В СОБІ !

Найголовніша подія січня 1998 — 80-річчя бою під Крутами

КРУТИ — символ української державності, антибільшовизму, отож те, як відзначатиме Україна цю дату, дасть нам повне уявлення, чи звільнилася наша молода держава від комуністичної ідеології, чи досить у наших державників сміливості визнати, що 29 січня 1918 року — початок неоголошеної війни російського більшовизму проти незалежної України.

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка створило громадський оргкомітет на відзначення 80-річчя бою під Крутами, до якого ввійшли представники Руху, КУНу, Фундації ім. Ольжича, КУПНу, інших громадських організацій, а також працівники Міністерств оборони, освіти, культури, облдерадміністрацій Київської та Чернігівської областей, Київської міської держадміністрації.

Вироблено план заходів, який, зокрема,

передбачає проведення урочистого вечора молоді військових училищ та призовників, організацію скорбного ходу, панахиди та мітингів у Києві і в Крутах, закладення пам'ятного каменю на місці бою під Крутами для майбутнього будівництва каплиці, виготовлення та встановлення меморіальної дошки на приміщені колишньої школи старшин у м. Києві (вул. Московська), відкриття музею Героїв Крут, видання меморіальної книги В. Короткого та О. Божка «Січень 1918. Крути», проведення «круглих столів» і прес-конференцій, — словом, розроблено цілу програму, аби донести до людей у всій повноті непередідне значення цієї події в українській історії.

Ще всередині літа «Просвіта» звернулася до президентської адміністрації та урядових структур з пропозицією відзначити 80-річчя бою під Крутами на найвищому державному рівні. Але високі інстанції відповіли... мовчанням. Мовчання це виявилось на диво багатозначним і промовистим: очевидно, наші державці ще не вирішили, яку Україну вони будууть, як очевидно й те, що рецидиви більшовизму проросійської

барви ще надто сильні і можуть стати диагнозом для багатьох з них, хто проголосує себе уболівальником демократичної незалежності України.

За рік, що минув, ми мали нагоду бачити найвищих урядових осіб на концертах Кобзона, Ігоря Крутої, Філіпа Кіркорова, в товаристві старіючої «Анжеліки, маркізи Ангелів», але жодного разу — серед української патріотичної громади, тобто серед нас з вами, просвітяні і ружківці, члени КУПНу і КУНу, серед нас, кому не байдужа воля і доля українського народу. Що ж, нам, хто стояв у ланцюгу Злуки, хто не боявся кийків на Софіївському майдані, хто чатував біля стін Верховної Ради в гарячі серпневі дні ГКЧП, не звикати до зради «згори». Ми знаємо, як відповісти: нас вчила цій відповіді історія. Нас вчили діти незалежності — школярі і студенти, що склали свої юні голови і пролили молоду кров на крутянські сніги.

Шикуймося, братове!

Любов ГОЛОТА

Продовження чит. на стор. 3

Будьте з нами! Наш передплатний індекс — 30617!

Михайло Лукінюк

«Кане господарю, можна заколядувати? ...»

«Последний день перед Рождеством прошел.
Зимняя, ясная ночь наступила. Глянули звезды.
Месяц величаво поднялся на небо
посветить добрым людям и всему миру,
чтобы всем было весело колядовать...»

Микола ГОГОЛЬ.
«Ночь перед рождеством»

По щастю, моя люба Буковина, де я народився і виріс, де народжувалися і були поховані мої пращури, дещо «спізнилася» зі вступом до Союзу. А тому заповзяли будівничі «нового світу» не встигли понівечити та знищити там усе настільки, як це мало місце в інших регіонах України. Особливо це стосувалося духовної царини, яка взагалі не так швидко піддається руйнаці, як, скажімо, набутки матеріальні. А тому й донині живуть ще там традиції, що складалися упродовж століть, зокрема й відзначання Різдвяних свят. Дитячі спомини про це дуже урочисті і водночас веселі святування на все життя залишили незгаданий слід у моєму серці.

Із наближенням Свят-вечора моя дитяча душа сповнювалася якимось особливим відчуттям урочистості й незабагненної таємничості. І коли під столом вимощувалися сіном уявлювалися ясла, і коли стіл, у суборі відповідності з багатовіковими канонами, заставлявся особливими стравами, з деякою поглядом, може, навіть чудернацькими (яби ви поставилися, скажімо, до смаження з великою кількістю цибулі на олії... оселедців? Б-р! - чи не так? А насправді - пальці пооблизуєш!), і коли під час головного дійства - колядування - разом із старанним виспівуванням священих, хоча й - з огляду на малолітство - не завжди зрозумілих спів, душа теж сповнювалася якоюсь трепетною святістю.

В миру наближення жаданої хвилини нетримачка непомірно зростала, і ми, мов засторяні у осоружному загоні лошата, що з подихом вітрів відчули паморочливі паҳоші соковитого лугу, нетерпівно тупцяли, плутаючись по підлогі ногами у заклопотаних матерів, вешталися по хаті чи подвір'ю у марному

намаганні прискорити неспішний плин часу. Врешті-решт не витримували і вкотре запитували:

- Мамо! Можна вже йти?

- Зачекай, дитино, ще зарано. Прислухайся, як почують перших колядників, то й собі рушишь.

- То що ж я вколядую, як сидитиму тут, коло вас! - перечить, аби останнє слово було за ним, невдоволене «лоша», однак прислухується.

Ось десь неподалік зарипілі вулицючи сільські кроки та квапливі кроки.

- О, чуєте, до сусідів уже пішли! - напирає «лошатко».

- Та ні. То, певно, сусідка Марія поспішає з ферми. Бідна жінка, не має спокою ні в будні, ні в свята зі своїми телятами. Як і я оце з тобою...

Та воно й саме знає це, але тоді уже нестерпно хочеться вирватися нарешті у той чарівний простір, що невтімно манить зараз усіх дітлахів рідного села, яке на турі притихло в сутні, мов зачароване царство. Який той вечір! Глибокий оксаміт неба, як николи рясно засіяний безліччю яскравих діамантів - сьогодні навіть зазвичай байдужо-холодні зорі пустотливо-заклично виблискують якимось особливим, теплим сійвом. А іх поважний опікун місяць по-молодечому лука-во позирає на землю, очікуючи, коли щедро висріблений його сійвом пухкий сніжок весело зарипить під жавово ходою перших дівчат-колядниць.

І в тому сріблястому водоспаді небесних променів звичний удень сільського краєвид стає справді казковим видовим. На тлі спілучі нескінченості снігу та невимірної глибини нічного неба з-під темних, наче підмальованих, стріх якось особливо заклично світяться яскраві вікна чепурних хат. Наче казкові персонажі, застигли, крислато розкинувши розпущені інеші руки-віття, вуличні верби, відкидаючи на сніг покривало снігу свої таємничо-чудернацькі тіні. Далеко за городами вилієскує уполокорений блискучим льодяним панцирем улюбленець сільської дівчини норовливий Сирет, а за ним таємничо-мовчазним велетом нависає місцева

Джомолунгма із дещо дивакуватою назвою - Глюжа. А разом з усіма нами все це її складає той єдиний і неповторний куточек на землі - наше рідне село Черепківку. І от зараз усе це дощенту проскуняте незрівнянним пе-редп'яттям Чарівності, Тайні Святої різдвяного вечора.

Подібним настроєм повниться усе живе довкілля. Навіть сердитий бровко, зранку спозироючи радісно-заклопотане порання господині, поволі й сам перейнявся якимось дивовижним відчуттям, що, мов таємничо-незабагненні паҳоші, подразливі лоскоче його чутливі ніздри. Ось він нервово заметувівся, дрібно дзеленяючи ланцюгом, і кілька разів хріпко гавкнув. Але не відтрашливо, як бувало завжді, коли чув наближення чужих, а на-впаки, заклично і навіть заскавчав, додливо вимахуючи хвостом, ніби запрошуючи не проходити мимо. Чекати довелося недовго - ледь скрипнула хвіртка, почулося легке дробітні пруджів ніг, і майже одразу підзвічливо прометеними від снігу вікнами почулося довгоочікуване:

- Пане господарю, можна заколядувати?

А вже хвильку по тому срібно-кришталеві дзвоники сквильованих дитячих голосів протяжно затягли:

- Б-о-г п-р-е-д-в-і-ч-н-й н-а-р-о-д-и-в-с-я.

Почалося! Господи, дякуємо тобі, що, дбаяючи щоденно про хліб наш насущний, не забуваєш про наші души, бо це - справді таки незабутнє...

Та найбільш видовищно щікавом ставав третій вечір колядок - «на Василія». Цього вечора «звичайні» колядування, себто співання традиційних колядок, замінювалося своєрідним речитативом на філософсько-будьгову тему, т. зв. «гейканнам»:

Лішов баді Василь на високу гору орати.
Розорав надвое, натроє і посіяя яру
пшеницю.

Дощик ще, пшеничка росте -
Гонть, мой хлопці Гей, гей!

До того ж, його обов'язково належало супроводжувати гучним лясканням батога-гарапника та натужним муканням само-робного «бугая». Та, головне, що саме в цей вечір на різдвяний «сцені» в п е р ш е з'являлися переряджені (за місцевою традицією - «перимолопею - перебрані») паруки старого віку.

Починали вони доволі пізно із наперед визначеного кінця села і за ніч мали обійти усі наїважливіші його кутки. Рухалися повагом, надвого затримуючись коло обраних господ. Саме обраних, бо їхніх відвидин удостоювались лише ті господи, де мешкали дівчата, які

вже досягли дошлюбного віку - до всілякої там діброти вони «не опускалися». А тому удастоєні таких відвідин господар тримав за велику честь гостинно запросити цю сільську «трупу», що тільки-но завершила виконання свого, не стільки завченого на нечисленних репетиціях, як блискуче зімпровізованого не-відомовою фантазією, «номера», до хати і, заплативши за таку честь чималу дещоцию грошей, що не йшла нів які порівняння з тим, що давався «рядовим» колядникам, щедро почастувати. І взагалі - усляко додгожати, бо не потрафити - не приведи! Господи! І про дівчину піде поголос, що, мовляв, яксьа вона «не така», та й батьки в неї, видеть, «не того»... Ale це - потім. A той ж таки ніч у «мічений» господ обов'язково станеться яксьа несподіванка: скажімо, вранці здивований господар раптом не виявить на звичному місці воріт, а згодом іх знайдуть у якомусь яру чи виявиться, що ними перегороджено дорого десь на протилежному кінці села, або «щезне» з хліва корова, а вже вдосвіта прибіжить наполохана сусідка:

- Чого це ви свої Дермідору завели до моєї стодоли - вона за ніч половину нашого лабазу (так на Буковині називають кукурудзяне бадилля) зремигала!

Пригадую, якого часу наш сусіда дядько Василь, у якого була на виданні красуня донька, не знайшов вранці свого Сірка - той щенув без сліду разом із ланцюгом і будою. І поки знервованій дядько гасав по найближчих сусідах, не менш знервованій Сірко, розплачено вителен'коючою довгим ланцюгом, ошаліло метався навколо своєї буди на центральному роздоріжжі села, а ранні перехожі зчудовано дивилися на цю неуважливу (хоч, по правді, сельчани ще більше здивувалися б, якби нічого подібного цієї нічі не сталося), намагаючись здогадати, хто ж цього разу - і, головне, чим - «проштрафився» перед тим прискипливим парубоцтвом? Та всі ці «маленькі трагедії» були значною мірою покриті непоглядним мороком нічі. А от уранці, коли дещо зморена, але не полищена енергією та бажанням побешкетувати, ватага добряче «підгіртих» парубків, що, нарешті, остаточно увійшли в

свою роль, через усе повертається на той кут, звідки вони звечора розпочали свою ходу, поволі розгортається справжній вертеп. Наче вихор проноситься селом давно очікувана чутка.

- Переображені й дуты!!!

На цей клич, що за силу свого емоційного впливу може бути порівняний хіба що в загальновідомим флотським «Полундралом», в усіх близких і в дальних не глухі мешканці - хат на центральну вулицю висипають усі, хто може ходити, повзати, взагалі якось пересуватись, а тих, що не можуть навіть цього, везуть чи несуть т, що в змозі, адже цей своєрідний і неповторний сільський карнавал відбувається лише двічі на рік (ще раз - на Водохреща, або, як кажуть в моєму селі, на Йордан). І тає справді є що бачити!

На тлі спілуч-білого снігу ця неповторна етнографічна група виглядає напрочуд мальовничо. Перед тимає хвацький чорновусо-чорночубий «офіцер» (він, за традицією, вважався провідником ватаги і чомусь іменувався «кальфією») в щедро розшитому позументом мундирі, з червоними погонами та срібними еполетами - і усім іншим відповідним причандлям, притаманним його високому чинові. Та найбільш хвилюючим елементом його військової амуніції в наших дитячих очах була, безперечно, крива шабля - між ні на хвильку не сумнівалися, що вона наїправжнінка - у багато оздоблених піхвах (можливо, така сама була й у моєму діда Миколі, що довгий час прослужив у війську Франца-Йосифа, в ускім разі на фотографіях, що збереглися, він - теж в шабле та хвацько закрученими вусами - виглядає не менш імпозантно). Уся хлопча мала чесна сіла із замиранням серця мріяла бодай доторкнутися до того дива. Попри це, безперечно, «центральну фігуру», було чимало й інших традиційних персонажів різдвяного вертепу, зокрема яскраво одягнена і щедро нарам'яна «баба», доволі срій на такому багатому тлі, зате - з рушницею (майстерно зробленою і ретельно віфарбованою «під справжнєю»), «дід», одягнені «по-міському» «пан» та «паня», далі - двійко-трийко традиційних, чорних, як сажа, «чортів». Та найбільш колоритна і таємичною фігурою був майстерно виготовлений стражливий «ведмідь», якого в нашому селі зовуть «вур-сулом». Пам'ято до цих пір, як стражливо стискалося і умілювало мое дитяче серце, коли він - не дай, Боже! - раптом спримовувався у той бік, де в ті хвилину перебував «со товариши», - тікали щодуху світ за очі, аж п'яти димилися!

Тож утромена і, як уже наголошувалося, добрея «підгірта» ватага поволі сунула селом, час од часу зриваючись на черговий бешкет. То найпрудкіший із чортів, уздрівши в якомусь дворі необачно заставлену господарем драбину, миттєво - куди тим верхолазам! - видирався на дах і заходився простиць хатнім дімаром, та так завято, що густі пасма сажі так і торкали через вікна та двері, завчасно відчинені заподілливиими «асистентами», в той час як інший чортка, добувши засмальцюваною торбі завбачливим запханого туди жирючого щура, наводив ним серед легковажного двоцвта страшну паніку, що супроводжувалася пронизливо-розважливим вереском. «Вурсул» переважно «працював» з ділахами, а ласій до солодкого «дід» - по жіночій «лінії» в той час як його напарниця «баба», застосовуючи різні на-працювані «номери», відвертала увагу «публіки» на себе, «дід», що називається тихою сапою, підкрадався до наміченої «жертви» і раптово, немов шуліка, нападав на неї. При цьому він всякою намагався повалити заскочену зненацькою молодицю у сніг, аби жартома піддогти її гарячим пощукункам або, задравши допоги (наскільки це дозволяли дещо спрощені - з огляду на загальне звесеління - зазвичай стрігі сільські правила пристойності) спідницю, завчасно налаштованим для такої справи вінком енергійно намітав під неї свіженького сніжку. Та й інші особи цього дійства діяли в міру входження у відповідний «сценічний» образ. До того ж незмінно привітна реакція доброзичливої «аудиторії», що прихильно ставилася до будь-яких вибриків своїх улюблених, спонукала останніх до все зростаючого розгулу іх - і так доволі буйної, з огляду на вік і обставини - творчої фантазії. Село веселилося.

Ці, а також інші освячені багатівкою традицією сільські святування, як, наприклад, Великдень, храмове свято, весілило тощо на все життя сповнювали душу якимось особливим і неповторним відчуттям святотіття власної причетності до цих давніх традицій наших предків, давали можливість усвідомити себе нейд'ємою частиною свого народу -

Баба Василіха рано встала,

Чорні очі обміла, Богу ся помолила,
Рука в закопила, хліб замісила, в пч усадила -

Для українського серця слово «Крути» давно стало символом свідомої жертви во ім'я батьківщини. Назва маленької залишничої станції на Чернігівщині, де 16 (29) січня 1918 р. стався незначний за розмахом бій, викликав в душі свідомого українця сильні почуття і численні асоціації.

Крути -- втілення журбії надії українця. В національній історії героїзм, самовіданість, подвиг надто часто виявлялися в ситуаціях безнадійних, в часи військових і політичних поразок. При самих початках боротьби за волю України у ХХ столітті дола визначила величезну і страшну ціну за неї, -- і нація сплатила цю жертву свідомо і добровільно. Ненавчені військової справи діти з нечисленних тоді кіївських українських родин за власною волею пішли на війну, -- і їх відпустили, хоча не могли не розуміти всієї відчайдушності і небезпечності цього вчинку.

СИМВОЛ ЄДНОСТІ НАЦІЇ

Крути -- один з нечастих моментів повної єдності держави й інтелігенції. Аристократи духа, аль землі української поклали на олтар державності рідну кров, надію своєї старості і цвіт нації. Держава, виконуючи обов'язок по захисту народу, кинула у бій найцінніших і найкаращих своїх службовців, тих, хто в свої юні роки поклався служити їй і померти за неї, -- юнаків (юнкерів) 1-ї Військової школи ім. Б. Хмельницького, зав'язь майбутніх збройних сил. Нація і держава спільно і водночас пожертвували своєю майбутнім -- тими, хто незабаром міг виховувати нових патріотів, зводити заводи і міста, управляти господарством, зрештою -- будувати цю державу, яка у 1918 р. була молодою за них...

Крути -- зразок душевного подвигу і моральної чистоти. Крутянський бій -- перша велика справа у житті тих піназистів, студентів, юнкерів. Вони пішли у нього, не зрікаючись нічого. Викохані

ки). Пам'ять про борців безсмертна, бо зливався з вічними ідеалами народу. В 1920-30-ті роки крутянська дата широко відзначалася в Західній Україні, потім -- лише в діаспорі, однак і в радянській Україні не всі забули про неї, -- згадували і нагадували іншим.

В сучасній Україні крутянські дні відзначаються неофіційно в загальнонаціональному масштабі, під знаком патріотизму і державності. Ця дата не заложена чиновником, між пам'яттю про неї і душою не стали -- і не стануть -- паперова відписка і штучний заклик. Учнівська і студентська молодь, курсанти, солдати, молоді офіцери Збройних Сил України мають перед собою живий приклад свідомого служіння нації і державі. Цей величний приклад буде жити, поки жива буде Україна!

Олександр БОЖКО,
кандидат історичних наук

Олекса Стефанович

КРУТИ

В мороці недаду, в пітьмі підлот --
Ваші пісні молодечі,
Льот ваш орлиний, нестримливий льот,
Льот крізь вітри і хуртечі! } 2 р.

У клекотінні -- святі хорогви,
Клекоту повні прaporі...
Ми під кипінням іх радо, як ви.
} 2 р. В буряni рушим простори. } 2 р.

Хай вам вітри вибігають на шлях,
Проясть вернутись, голосять, --
«Щоб наша доля...» -- лунає в полях,
«Щоб краще в світі жилося!...» } 2 р.

Радо на сурмний задуднімо зов,
Ми по шляху грозовому,
Тому, крутому, що з Крутів пішов,
Непереможному тому. } 2 р.

Хай ще зловісніше тъмариться рань,
Голови юні тим вище...
Як на параду, йдете ви на брань
В простори гроз, як на грище. } 2 р.

I коли кинем на ворога час
Незагладимо скруті,
Взнає він добре, про віщо для нас
Крижнули кровію Круті. } 2 р.

Композитор Віктор Лузан

mf ВЕЛИЧО, УРОЧИСТО

Павло ТИЧИНА

ПАМ'ЯТИ ТРИДЦЯТИ

«На Аскольдовій Могилі поховали їх --
Тридцять мучнів українців, славних, молодих...

На Аскольдовій Могилі український цвіт! --
По кривавій по дорозі нам іти у світ.
На кого посміла знятись зрадницька рука? --
Квітне сонце, грас вітер і Дніпро-ріка...

На кого завзявліся Каїн? Боже, покарай! --
Понад все вони любили свій коханий край.
Вмерли в Новім Заповіті з славою святих, --
На Аскольдовій Могилі поховали їх».

УЧАСНИКИ БОЮ ПІД КРУТАМИ 29.01.1918 р.

(З архівних джерел Київського Державного архіву)

Студентський курінь Січових Стрільців: була сотня.
Загинули: понад 50.

1. Сотник Омельченко -- студент Українського Народного Університету
  2. Володимир Шульгин
  3. Володимир Наумович
  4. Олександр Попович -- студент
  5. Лука Дмитренко -- студент
  6. Андрій -- студент
  7. Микола Лизогуб -- студент
  8. Євген Божко-Божинський -- студент
  9. Сидір Пурин -- студент
  10. Петро Шерстюк -- студент
  11. Кирило Головащук -- студент
  12. Микола Чижов -- студент
  13. Андрій Дикий -- студент
  14. Василь Кирик -- студент
  15. Конончук-Борзенко -- студент
  16. Гончаренко -- студент
  17. Василь Сірик -- студент
  18. Пурик -- студент
  19. Григорій Пільський -- учень VII класу
  20. Андрій Соколовський -- учень VI класу
  21. Микола Корпан
  22. Микола Ганкевич -- учень VIII класу (18 р.)
  23. Іван Сорокевич -- учень VII класу
  24. Гнаткевич -- учень
  25. Павло Кольченко -- учень VIII класу
- Відомо, що загинули під Крутами.*

26. Іван Шарий
27. Компаніець
28. Ігор Лоський
29. Левко Лукасевич
30. Пба -- учень VIII класу
31. Он. Сушицький -- учень VIII класу, бунчужний
32. Т. Діателович
33. П. Олексієнко
34. Павло Любенець
35. Леонід Буткевич
36. Лесь Гайдовський-Потапович
37. Микола Пітенко
38. Антін Грищенко
39. Василь Коломийченко

Юнаки (курсанти) / Української військової школи ім. гетьмана Б. Хмельницького.

40. Могила (4 сотня) -- юнак
41. Степан Цап
42. Валентин Атамановський
43. Святослав Магаліс
44. В. Уманець
45. В. Дзюбик
46. Чорпіта
47. Заквалинський

Старшина (22 -- загинуло 11):

48. Аверкій Гончаренко -- сотник командувач боєм
49. Борис Монкевич -- сотник
50. Осип Твердовський -- сотник
51. Михайло Михайлік -- поручник
52. Семирозум -- хорунжий
53. Семен Лощенко -- панцерник
53. Ярцев -- панцерник

Наші національні свята назагал невеселі. Склалося на те багато причин. І то не лише зовнішніх, об'єктивних, бо ж остаточно дійсність є в значній мірі такою, якою її хочемо бачити чи якою її бачити призвичайлися. Ні, є тут, може, передовсім причини суб'єктивні, що коріняться в нашій психіці, вірш у традиції нашої психіки, почасти і психіки реальні. Ми значно більш скорі до похоронів, аніж до весілля. Панахида чи голосіння, особливо мистецьке, нам припадає більш до смаку, до нашого естетичного смаку, аніж найбільш навіть радісна чи там найбільш двозначна весільна пісня.

Багатий збір наших народних та історичних пісень має щодо цього цілком виразний характер, що не до 90 згруба відсотків їх -- це пісня сентиментально-личинного суму чи смутку. Епічного елементу в них майже цілком бракує. Навіть жартливі пісні зазвичай є журливо-жартливими, до яких найбільш підходить класична формула малороса Гоголя: видимий світові сміх крізь незримі світові сльози. Навіть усталений національний гумор проривається в них зрідка, хоч і дуже драматично, як в єдиній у своєму роді пісні про Байду. Героїчний першень, коли й виникає деінде, то він завжди або пов'язаний з традиційним звичаєм, або в чи іншому спосіб прикритий неодмінною «червоною китайкою». Таке явище, як несмертельна пісня перемоги «Гей, не дивуйтесь, добри люди!» -- зроджене авангардними боями загонів Кривоноса р. 1648 -- належить до бліскучого і єдиного винятку, який дорівнює найвищим такого роду музичним феноменам європейського світу.

На цей фатальний «мінор», на брак «матері» в українській пісні, літературі і ментальності скажився талановитий співець Полісся Дмитро Фальківський.

Хтось з молодших публіцистів наших уже часів підносив питання, чому у нас святкують Полтаву і Берестечко, а не Жовті Води чи Конотоп, чому доба 1917-1918 рр. -- це не Київський Арсенал чи Мотовилівка, а саме неодмінно Крути. Ці питання можна продовжувати без кінця. Ми твердо знаємо, що князь Олег умер від гадюки, що виповзла з черепа його коня, і що з черепа Святослава Завойовника зробив собі чару печенізький хан, але вже слабше пам'ятаємо про цього Олега на брамі Царгороду і що Святослав справді був забитий, але саме в часітворенням світової імперії -- від Тымтараками до Болгарії. Ми захоплювалися і захоплюємося «Словом о полку Ігоревім», захоплюємося естетично, особливо «Плачем Ярославним», що ним захоплювалися сам Шевченко, але забуваємо про тим, що є це твір, пронизаний трагичною нотою упадку київської великородзинської, геніальній твір цієї оспівuje остаточно поразку і є взагалі твором скілку доби, закінчення, а не розквіт, твором, що в нім іскряться лише відблиски минулого, повного боротьби, перемог, героїзму, брязкуту зброї, словом, отого самого «мажору». Може, тому співце «Слова» з таким зіткненням згадує про Бояна, що жив у часи, коли не було ще трагічних роздвоєнь почуття, коли вистачило покласти свої «вщи персті» на струни, що вони «сами сплавилися з князем рокотаху».

Число поразок у нашій історії напевно не є вже таким разомчим у стосунках до числа перемог. Але тому, що досить різко відділені від себе окремі періоди нашої історії кінчалися, розуміється, упадками, цебто тими чи іншими поразками; а історія наша, хвалити Бога, все ж не кінчалася і не кінчиться -- то нові доби, в історичній садомості покоління, починалися силою речей, зі спогадів про поразку. Пам'ять людська не сягає далеко. Спогад покоління і тає сумарний спогад поглинований і пригушував спогад про всі попередні перемоги.

Так у лірично-чайний чуттєвій ментальності народу закоріновався і розростався природний смуток, сформувалася та, а не інша, психічна тональність історичної пам'яті. В помірному процесові прийшла ще й вражлива національна етика і вірою в універсальну правду і абстрактну справедливість, в священну силу права. З такою етикою народ наш зустрівав історичні події і мірілом тієї етики міряв їх, та -- на жаль чи на щастя -- міряє їх до сьогодні. Звідси -- традиційне почуття кривidi, що є юніців поглиблювало тон жалю і смутку в його душі.

Не варто тут скажитися на те чи нарикати: є саме так, а не інакше. Історична ж ментальність

Євген МАЛАНЮК

Народини нового українця

І психіка народу не є чимсь легким до раптових метаморфоз. Варто лише це знати, спостерігати й направляти та виправляти, з вірою, з певністю, що найліпшим ліком на всі національні недуги буде здорове підсоняне вище властивість національної психіки і мимо-

власного життя.

Подія, вірш явище, що називаємо його Крутами, є чимсь, до чого треба й варто підходити інакше, підходить поза окреслену вище властивість національної психіки і мимо-

власного життя. Та в дійсності це було далеко, далеко не все!

Бо народ, творчі з якої події легенд -- а Крути, без сумніву, є й будуть однією з найвідмінніших легенд нашої нації, -- знає, що він робить.

Народня мудрість і національний гений -- ця найвища земна справедливість -- творчі свої легенди і міти, цебто підносячи дану історичну подію до височин надісторичних, николи -- щодо вибору тієї події -- не помиляється.

Не помилялися вони й у випадку Крут.

III

Офіційна еліта народу, що несе відвачальність за провід 1917-18 років, особливо ж по року т. зв. революції, -- властиво, року падіння Петербурзької імперії і року фактичного звільнення із народу -- а нашого передовсім, -- офіційна еліта ця складалася з інтелектуалістів імперії. На неї сьогодні -- на дистанції майже чверть століття -- ми, відносно легко, можемо мати і мәмо усталеним погляд. Ми знаємо її не лише з боку її суспільного походження. Ми знаємо її батьків і ту ідеїнтуалістичну атмосферу, в якій вона зродилася і сформувалася.

Тема тогачасного проводу є темою надто широкою -- ми її залишаємо історикам. Відмітимо і підкreslimo лише найважливіше, істотне.

В своїй низовій, сільській частині характеризувалася браком національного інтелекту при надмірні емоціях, переважно примітивно-романтичної натури. В своїй частині горішній -- вона вражала slabостю, майже заніком національного інстинкту, при хворобливим надзвою абстракційного, чisto російського інтелектуалізму. І приспана Петербурзом історична пам'ять -- вирішна властивість у таких моментах історії -- не сагала далі одноного-двох поколінь. Її історична пам'ять була жалісно убогою, навіть у порівнянні з історичною пам'яттю т. зв. маси, у якої назагал вона ще сагала, прийманими, часами Колівщини чи на Херсонщині все ж спромоглася, і то цілком відчужено, повітятя, із скринь не лише козацькі купані та шлики, але дещо більш промовисте, прадідуські шаблі та мушкети.

Еліту 17 року, що силою речей була проводом восхідної нації, рухалася поволі, думала ще поволі і тому -- фактично -- не провадила. Не могла провадити. І тому т. зв. маса протягом дорогоцінних днів 17-го року заплішала без проводу, як бай буде вибачений цей невеселий парадокс -- провід провадила за собою, провід, який, до речі, при тим не виказував великої охоти, а навіть -- й упірався бо він думав поволі, він щойно історично опротимлювався і національно усвідомлювався сам, але не через те знаття, яке коріниться в крові і роді, лише через те знання, яке вичітуються з книжок, до речі, досить скромних як говориться, просвітняських.

Для справедливості треба ще й ще раз підкреслити, що все це ми бачимо відповінно лише тепер, і що це -- аж ніяк -- не є тисяча першою спробою шукання зв. вінничан, та їх борони Боже, серед старших віком земляків. Хоча б уже тому, що від ствердження тих вінничан ми не відчуваємо юдину віхі, а саме заняття пошукуванням вінничан, коли «вінничани» були -- незалежно від віку -- цілі групи історії, -- не видається нині заняттям пожиточним.

Тут стверджуються лише факти, історичні факти, необхідні для відтворення дійсності сперед двадцяти трьох літ.

Образ еліти 1917 р. ускладнюється завдяки спогадам живих і молодих і старих представників із спільнім, чisto хінерційним чинності. Ускладнюється зовнішнім фактом рясні ніби зрізничкованості еліти, партійної ідеологічної і ця обставина створює чisto національну боротьбу «правих» і «лівих», демократів з абсолютистами, т. зв. соціалістів з т. зв. комуністами і т. п.

Ця з національної точки погляду уявна боротьба, коли й була, не мала жодного національного сенсу. Різниці були, між «правими» і «лівими», були чisto формальні, паперові або словесні. В певних сенсах, на терезах національної вартості, в сенсах національного і державного -- між яким буде Винниченком, з одного боку, а прип'ятим, Лізогубом -- з другого, жодної різниці не було.

Ця з національної точки погляду уявна боротьба, коли й була, не мала жодного національного сенсу. Різниці були, між яким буде Винниченком, з одного боку, а прип'ятим, Лізогубом -- з другого, жодної історичної різниці не було, коли не рахувати різниці особистої товарицької культури, може, в цим випадку культури моральні. Один був трохи спільнім щодо літературної моди письменників імперії, таким собі малоросійським Горким, другий був дещо провінціональним достоїнником тієї імперії, таким собі кандидатом на ліберального гу-

бернатора Але обидва -- пересні сили свого приспаного і окраденого народу. Це варто, хоч між іншим, ствердити тому, що остаточно знайшовши на еміграці, ці люди, що так скажу старокраїнського (незалежно від свого віку) стилю, за звичкою, продовжують те, що вони уважають за політику, займаючись, власне кажучи, чистою поезією, бо розфарбовують фантазію на рожево і сонянчної свої спогади, які в дійсності не були і не могли бути ані рожеві, ані сонянчні. В того роду спогадах умовні реченні «коли б» і «якби» займають, розуміється, надто багато місяці і глибоко наївна т. зв. партія, в дійсності псевдопартийна боротьба політичних небіжчиків і бувших людей враз із їх мертворођеною молоддю, продовжується в безнадійній безкінечності. Єдине, що їх гальванізує, -- це, любовь, спільні для всіх псевдопартий ненависть до націоналізму, ненависть, зрештою, цілком зрозуміла історично оправдана.

Еліту 17 року -- а вона жила і в 18, і в 19, сучасне покоління може найліпше увійти собі по тих політичних, а головне, культурних рештах тієї, що, на великий жаль, залишаються в нашій сучасності. Але й тут не поможети ані внутрінаціонально псевдопартийні ненависті, ані скарги один на другого, ані механічна т. зв. політична боротьба русина з русином. Справа -- значно глибша, що сягає російського коріння, національної біології і дідичностісторичних хороб.

Коли шукати універсальні форми, що окресповала б істотний порок цієї еліти, то хіба наївнічніше було ствердження в ній браку здібності до тривалого самостійного морального напруження, як і до вслякого довгого напруження взагалі. Цю недугу не можна класифікувати виключно на рахунок вікової деморалізації в умовах імперії російського періоду. Це грих первородний або дуже давній.

Тим пояснюється перше... Але зачітимо визнання одного визначного, в своєму часі, діяча, бо то документ, що звильняє від зайвих дискусій і говорити сам за себе.

«Лоді не застали нас свідомими своїми метами, членами української нації, а громадянами імперії українського походження. І пльки в ході подій помалу приходили ми до пізнання своїх власних цілей... Чолові дічні наші боялись навіть думати про самостійність... І все мріяли про спльний дах... На вскид з'їздах застиковали самостійницькі голоси... Наші партії, всі до однії, були копіями московських, єдеских, малували РСДРП, есери пльки з назви були українськими, радикали-демократи, будучи есерами, це були ті самі кадети, різнячись від останніх постулатом автономії. Ми поборювали царат, а не Росію. І такими нас застала в огні збуджена Україна. (Вол. Дорошенко -- «Ювілей української революції», «Дніпро», 1928 рік).

Наставена на лінію найменшого опору, еліта ця уявляла собі це надто ідилично і навіть не додумувалася сенсу правдивої ситуації, де жорстока національна боротьба, зручно маскована ворогом різними соціальними чи «революційними» псевдонімами, набирає все більшого розмаху та напруження і от-от мала вибухнути у всій неприховано-плюти національної голізні. Зв'язана тисячами нітками з безнаціональною імперською т. зв. інтелигенцією вважаючи ту інтелигенцію за свого обов'язково «старшого» брата природного союзника, еліту 17 р. була майже цілком несвідома, що сталося і що має бути, і тому продовжувала мислити, власне кажучи, провінціональними, в ліпші випадкові «провансальськими» категоріями, очкуючи все тієї «дирігентської» палички з був імперської столиці, на яку так гнівно скажився ще в 1925-му Микола Хвильовий.

Що ж дивного, що, запнігнізована тим дирігентом, вона в тих гарячих часах відограє роль пасивного інструменту в руках ворожої пропаганди -- спочатку Червону, згодом болі, але увесь час плинучо з одного і того ж північного джерела. Вона йшла не по самостійно, із власної національної ініціативи, витичній лінії, лише по лінії, витичній провідом імперської нації. І тому

РОЗДУМИ НАПЕРЕДОДНІ ВИБОРІВ

БАБІ МАНІ 50 ПАРТІЙ -- ЗАНАДТО...

Біля тролейбусної зупинки якась літня жінка зверталася до людей:

-- Приходьте 17 грудня на мітинг протесту до Будинку рад! Приходьте! Не можна ж далі мовчати!

Я підійшов до неї. Ми познайомилися. Вона почала скржитись на своє життя на 49 грн. пенсії. Тоді я й кажу їй:

-- Щоб зрушити наше життя-буття на покращення, думайте, бабо Маню, за кого вам треба проголосувати на наступних виборах.

А вона мені у відповідь:

-- Як були лише комуністи та рухівці, було досить ясно і просто, за кого голосувати. А тепер тих партій аж 50! Хіба я можу в них розібратися? Тож, щоб не сушити собі голову, я зовсім не піду на вибори!

Мені й подумалось... Коли більшість із нас, за прикладом цієї жінки, не підуть на вибори, то від цього ж виграють комуністи, бо такий макет зараз Закон про вибори. Виходить, наші політики-демократи, створивши силу-силенну партій, тим самим ніби дали фору комуністам у виборчій боротьбі. Хіба не так? 50 партій -- це ж для баби Мані занадто. Тому, щоб компенсувати оту фору, демократам потрібно у 10, у 100 разів посилити свою роз'яснювальну роботу. Тільки в такому разі баба Маня піде на вибори.

ІІ БАБА МАНЯ ВЖЕ СУМНІВАТЬСЯ...

Наступного дня чую, як уже знайома мені баба Маня на тій же тролейбусній зупинці каже якісь літній жінці:

-- Оде щойно чула, по радіо кричали, що, мовляв, треба відбудовувати наші церкви.

-- Ну то ю що ж, правильно кричать: церкви нам потрібні, без церкви, Маню, ніяк не можна.

-- Воно-то так, ale без якої церкви? От, наприклад, в нашому Преображенському храмі отець Володимир все говорить нам: «Насичуйтеся, насичуйтеся духом Божим у храмі Господнім!» А я якось і кажу йому: «Отче Володимире, от ви нам усе пропонуєте духом Божим насичуватися, а самі вже котрій легковик придбали. Ось і цього року ще один, БМВ, у вас з'явився. Нащо це вам?» Отець нахмурився та й мовить: «То що ж мені по своїй пасти пішки ходити?» «Були часи, -- кажу йому, -- коли навіть святі отці пішки по землі ходили, вчення Боже людям неслі!». А отець Володимир мені на це: «Ну... то тема для іншої бесіди...» Отож я й думаю останнім часом: що ж це за церква така, де людям лише про дух Божий мовлять, а служителі все мирськими благами ніяк не насичяться. І взагалі чи дотої церкви я ходжу? Засумнівалася я щось.

-- Звісно, не до той! Но то ж церква не наша -- московська. Ходи, Маню, до справжньої української церкви, Київського Патріархату тобо.

-- Та оце я й міркую, що щось не те роблю...

ІІІ

ЯКОЇ ДЕРЖАВИ НАШІ ДЕПУТАТИ? АБО «Я МОВУ ЗНАЮ, НО ГАВАРІТЬ НА НЕЙ НЕ ХАЧУ!»

Західна Україна певного часу входила до складу різних центральноєвропейських країн та імперій. Східна, а потім і вся Україна довгий час були частиною російської та російсько-комуністичної імперії. В керівних органах країн, до яких входили українські території, були українці. Наприклад, у парламенті Австро-Угорської імперії були депутати з України. І якою мовою на державній службі користувались ті українці? Звичайно, державною. Бо навіть уявити собі не можна, щоб, скажімо, депутат-українець на засіданні парламенту у Відні заговорив по-українські. Або ж у Державній Думі Росії -- колись та ю тепер... А чи пам'ятає хтось, щоб на засіданні Верховної Ради СРСР або на з'їзді КПРС якийсь депутат заговорив не державною мовою? Такого бути не могло. Як не може бути подібного у всьому світі і в наші часи. Ніде. Крім...

України. Через що? Можливо, українська мова -- найскладніша з усіх мов нашої планети? Нема що говорити про це, тому що здебільшого ця тема стосується не татар, німців чи представників інших національніх меншин України, мова яких має мало чого спільного з українською. Це стосується в основному деяких національності, які наголошують, що вони найближче до нас за мовою, культурою, релігією, взагалі, історією і які гордо іменують себе нашим старшим братом. Можна б сказати, оце так брат, який слова не хоче вимовити мовою свого рідного брата (хоча які ж то брати, що різними мовами говорять) Виходить, справити не в мовних складношах. А якби вони ю справді були? Шо тоді робити? Перетворювати, скажімо, нашу Верховну Раду на мовне вавилонське стовпотворіння? З цього приводу є історичні приклади.

Британський Гонконг нещодавно став

може бути притягнений до відповідальності? Так, бо вже мали такі приклади.

У статті 81 мовиться про припинення повноважень народного депутата України. Зокрема, дослідково припиняється у разі його особистої заяви, набрання законної сили обвинувачального вироком щодо нього, визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім, припинення його громадянства або виїзду на постійне місце проживання за межі України і, нарешті, смерті. Але ж це буде здійснене тільки за умови, коли за дослідкове припинення повноважень народного депутата України проголосує більшість від конституційного складу Верховної Ради. А якщо не проголосує? Шо тоді? Були вже такі випадки, коли прокуратура на підставі попереднього розслідування просить Верховну Раду дати згоду на припинення народепа до відповідальності, або народеп що сків і втік за кордон, і треба порушувати каріу справу та припинити його повноваження, а Верховна Рада голосує проти. Тож, виходить, коли чимало народепів переслідують свої шкурні інтереси, у нас можуть бути випадки, за яких навіть у разі божевілля або ж смерті народепа він буде вважатись у складі Верховної Ради.

Ідалі. Подивимось, як поводяться народепи під час засідань Верховної Ради. Туди-сюди вештаються, розмовляють, немов

на базарі, викрикують образи один проти одного, голосують за відсутніх у залі, закликають людей до страйків і до повернення колишнього державного устрою, ображають урядовців і навіть Президента України, вчиняють бійкі і т. ін. Чи можна їх визнавати не лише за народних депутатів, а хоча б за нормальних громадян? У великий кількості -- пі. Бо для значної більшості наших народепів не існує не тільки моральний кодекс народного депутата України, а взагалі моральний кодекс цивілізованої людини. І тому для багатьох наших народепів відсутня будь-яка людська мораль, бо вони за своєю суттю -- аморальні.

Отож, чи маємо ми справжню Верховну Раду -- законодавчий орган України -- зі справжніми народними депутатами? І за писаним законом, Конституцією, і за неписаним, моральним кодексом народного депутата і громадянина, ми поки що такого органу не маємо. Тому людей, здатних створити такий орган, нам ще належить обрати на наступних виборах. Бо чекати чогось достойного від нинішнього складу Верховної Ради просто немає ніяких підстав.

Ю. ОШ
м. Суми

ЗА КОГО ГОЛОСУВАТИМЕТЕ?

Згідно з прийнятим раніше рішенням, ЦВК провела жеребкування, внаслідок чого було остаточно узгоджено місце партії та блоків у виборчому бюллетені, якій отримають виборці.

Отже, після жеребкування позиції партій і виборчих блоків виглядають так:

1. Блок «Разом» (Партія праці + Ліберальна партія, 217 кандидатів).

2. Партія регіонального відродження України, 104 кандидати).

3. Виборче об'єднання «Менше слів» (Державна самостійність України, Соціально-національна партія України, 44 кандидати).

4. Всеукраїнське об'єднання «Громада» (225 кандидатів у списку).

5. Республіканська християнська партія (98 кандидатів).

6. Українська національна асамблея (42 кандидати).

7. Партія захисників вітчизни (83 кандидати).

8. Партія мусульман України (19 кандидатів).

9. Аграрна партія України (188 кандидатів).

10. Партія зелених України (77 кандидатів).

11. Комуністична партія України (225 кандидатів).

12. Партія «Союз» (30 кандидатів).

13. Виборче об'єднання «Вперед, Україно!» (151 кандидат).

14. Блок Народовладдя. Економіка. Порядок» (172 кандидати).

15. Блок «Трудова Україна» (117 кандидатів).

16. Соціал-демократична партія України (127 кандидатів).

17. Виборче об'єднання «Європейський вибір України» (81 кандидат).

18. Блок «Національний фронт» (УРП+КУН+УКРП) (181 кандидат).

19. Соціально-ліберальне об'єднання «СЛОн» (62 кандидати).

20. Народний рух України (224 кандидати).

21. Всеукраїнська партія трудящих (87 кандидатів).

22. Партія національно-економічного розвитку України (53 кандидати).

23. Народно-демократична партія України (100 кандидатів).

24. Всеукраїнська партія «Жіночі ініціативи» (27 кандидатів).

25. Християнсько-демократична партія України (100 кандидатів).

26. Блок «За правду, за народ, за Україну!» (СПУ+СелПУ, 201 кандидат).

27. Соціал-демократична партія України (0) (185 кандидатів).

28. Партія «Реформи і порядок» (191 кандидат).

29. Партія духовного, економічного та соціального прогресу (60 кандидатів).

30. Прогресивна соціалістична партія України (83 кандидати).

НЕ ПРОСТО ДІАЛОГ -- КОНСТРУКТИВНА СПІВПРАЦЯ

налагоджується останнім часом між Всеукраїнським товариством «Просвіта» ім. Т. Шевченка як громадською організацією та Міністерством освіти України як однією з виконавчих державних структур. Про це засвідчив спільний круглий стіл, проведений у Міністерстві освіти України (пр. Перемоги, 10) 23 грудня 1997 року під гаслом «Державна мова -- мова освіти і виховання громадян України».

Зустріч освітян і просвітян була досить представницькою, з обох сторін висловили свої міркування з наезрілих проблем освітянської галузі люди, відомі в Україні -- професори, акаадеміки, народні депутати, заступники міністра освіти та начальники управління Міністерства освіти, представники засобів масової інформації, рядові освітяни, просвітський актив. З вступним словом до присутніх звернувся перший заступник міністра освіти України Віктор Андрущенко. Сам міністр був цього дня у відрядженні в Чернігівській області.

Віктор Петрович ознайомив учасників «круглого столу» з роботою міністерства, видливши ключові позиції, над якими трудиться колектив стосовно реформування освіти в нашій державі. Чимало зробленого відповідає настановам спільніх рекомендацій попереднього «круглого столу», проведеного в стенах Міністерства 19 жовтня 1996 року. (Фрагмент виступу пана Андрущенка подаємо в цьому числі часопису).

Голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка Павло Мовчан окреслив коло діяльності просвітян упродовж поточного року, зазначивши, що нинішня розмова в Міністерстві освіти, «яке найбільш відлунне на наші проблеми», є певною мірою підсумковою. Здобуто певні рубежі, але ще чіткіше очеслилися прорахунки і втрати. З'явилися нові опоненти супроти державності української мови, а отже, і державності України. «Задача мовних позицій, -- зазначив народний депутат України, -- однозначно означає задачу держави!» (фрагмент виступу Павла Мовчана подаємо в цьому числі часопису).

Було піддано критиці й позицію міністерства щодо анкетування студентів та викладачів на предмет «психологічної готовності» переходу на державну мову навчання. «У нас є 10 стаття Конституції, що ще нам потрібно?» -- таке запитання цілком доречно поставив Голова Товариства.

Заступник міністра освіти Олександр Савченко окреслила динаміку зростання українськомовних навчальних закладів в Україні, опираючись на дані статистики. Незначні зрушення відзначаються на всіх теренах держави, але диференціація цього процесу має сутін репрезентативний відтінок. Відсоток українськомовних шкіл зростає в основному за рахунок західного регіону. На найбільшу проблему становить розширення мережі дошкільних закладів у східних та південних регіонах.

Е низка нерозв'язаних проблем і з виданням підручників. Головну увагу міністерство придує тепер саме інші якості.

«Люди нам ще вірять, -- зарядив усіх оптимізмом голова КУІНу Іван Драч, -- тож об'єднаймо нашу зусилля і робимо щось разом, у нашій роботі мусить переважати конкретика!»

Про масоване зростіння Чеславського району вів мову голова Дніпропетровської країнової «Просвіти» Володимир Заремба. Статистика його пролунала тривогу за майбутніх українців у цьому краї: сьогодні у півторамільйонному місті, де частка українців становить понад 78 відсотків, охоплено українською мовою навчання лише 32 відсотки дітей. «Отже, слід ставити питання значно ширше: не про порушення чинної статті 10 Конституції України, а про масовану дискримінацію українців в Україні, -- наголосив редактор газети «Чеславський край».

Голова Всеукраїнського педагогічного товариства імені Г. Ващенка Анатолій Погребний уклав страйковий «хронічний зростінням» вищої школи в Україні, яка перетворилася у головний бастон зростіння нашої держави. Він закликав оголосити 1998 рік роком української педагогіки.

«Немає жодних проблем з боку батьків, вони, за рідкісним винятком, готові і хочуть віддавати дітей в українські школи, -- окреслив ще одну грань розуміння проблеми голова Миколаївської країнової «Просвіти» Василь Сліпець. -- Вони інтуїтивно відчувають необхідність такого кроку, але ж відсутня відповідна державна політика. Не відчувається твердої лінії з боку нинішнього Міністерства освіти. Кадрова політика в галузі освіти віддана на відкуп місцевим владам, здебільшого шовіністичним. Існує й опір певних груп викладачів у вузах. Потріба відповісти воля, аби вирішити існуючі в освіті, і не лише в ній, проблеми».

Про те, що Міністерство освіти займає ліберальну позицію в кадровій політиці, -- уlevnenni голова Рівненської країнової «Просвіти» народний депутат України Володимир Ковтунець. А видумувати нічого взагалі не потрібно, просто слід діяти лише на підставі закону, в якому всі акценти розставлені як треба. «У Рівному російських шкіл немає і не буде», -- зазначив пан Ковтунець, -- і не тому, що хтось у нас утискує росіян, а тому, що тут у переважної більшості з них є розуміння того, що вони живуть і хочуть і дали жити в нашій незалежній державі».

Резонним було й зауваження директора Інституту українознавства Петра Кононенка про те, що, якщо здобуватимемо щороку по 0,2 відсотка українських шкіл, то це «не той темп, який повинен бути». Слід порушувати також питання про відповідність своїм посадам окремих керівників і обласних, і міських відділів освіти.

Лісменник Микола Ткач запропонував міністру свої послуги щодо внесення зроблених ним по-новому перекладів пам'яток давньоукраїнської літератури до

нової української абетки.

Ідея створення фонду, який би працював над розв'язанням проблеми «Українським студентам -- українське слово», запропонував голова Київської країнової «Просвіти» Юрій Гнаткевич.

Заступник голови Державного комітету у справах національностей та міграції України, директор держдепартаменту із здійсненням мовою політики, кандидат філологічних наук Олександр Трибушний, розповівши про започаткування у 1998 році акції «Передаймо нащадкам наш скарб -- рідну мову», закликав допомагати і нашій діаспорі, і насамперед східній.

Своїми міркуваннями з порушенням проблем поділися ректор Державної академії керівних кадрів Микола Дробоход та начальник управління вищої школи Михайло Стебко.

Подсумком «круглого столу» стало прийняття рекомендацій укладення Угоди Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка і Міністерства освіти України про співробітництво у сфері освітньо-просвітницької політики та підготовка проекту постанови Колегії Міністерства освіти і центрального правління ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка.

ВІКТОР АНДРУЩЕНКО,
перший заступник міністра освіти

Це не перша наша спільна робоча зустріч. Міністерство освіти разом із Всеукраїнським товариством «Просвіта» вже розглядало питання дотримання положень статті 10 Конституції України в освітянській галузі. Міністерство освіти продовжувало роботу над реформуванням освіти в Україні у нелегких умовах переходного періоду. Якщо підсумувати загальні напрямки, над якими трудиться наша колектив, уся система освіти, то я поставив би на перше місце проблему створення правової та нормативно-правової бази системи освіти. Як відомо, Верховна Рада прийняла Закон про освіту в Україні, Міністерство освіти розробило так звані закони прямої дії, зокрема Закон про загальну середню освіту, внесений на розгляд Кабінету. Закон про професійно-технічну освіту сьогодні проходить третє його читання у Верховній Раді, Закон про дошкільну освіту, Закон про державну підтримку позашкільної освіти, нарешті, Закон про вищу освіту, який сьогодні передано до Міністерства юстиції для узгодження.

Це надзвичайно складна й об'ємна робота, але наші колеги справляються, і ваша допомога виявилася вкрай необхідною, за що ми вдячні просвітінам.

Друга позиція, на якій ми зосереджували свою увагу, стосується створення державних стандартів, зокрема, середньої і загальноосвітньої школи. Ми зустрічалися з депутатами Верховної Ради, вели дискусії з це проблемами, іхні зауваження і пропозиції будуть враховані в цій украйнівській роботі.

Третя позиція -- ми переходимо до підготовки фахівців за новими спеціальностями. Це стосується професійно-технічних і, звичайно ж, вищих закладів освіти. Для інформації скажу, раніше ми вели підготовку за 1024 спеціальностями, тепер переходимо до підготовки інтегрованих фахівців із 500 спеціальностями. Для цього необхідно підготувати нормативну базу, узгодити начальні плани, видати підручники, -- це дуже велика робота.

Працюємо й над упровадженням ступеневої освіти. В цьому напрямку більш органічно входимо в європейський та світовий освітінський простір.

Ступенева освіта означає, що ми готуємо молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів у закладах освіти. Упроваджується це непросто, відчуваємо певний опір людей старого мислення, та, незважаючи на це, процес набираєсили й за загальними критеріями якість підготовки фахівців в Україні відповідає європейським і світовим стандартам.

Хочу також поінформувати, що ми підписали Лісабонську конвенцію про взаємовизнання кваліфікації в галузі вищої освіти, і підписали 28 європейських країн та США.

Запроваджуємо й нові механізми формування державоміжнародного співробітництва та міжнародного фінансування. Щодо останнього, то це наша болюча проблема, потребує постійної шукати і знаходити відповідні джерела. Співпрацюємо в цьому напрямку з депутатами, з комісіями, вирішуючи його на різних рівнях.

Працюємо і над проблемами соціального захисту учасників навчально-виховного процесу, вже прийняли низку серйозних постанов з питань соціального захисту студентів, зокрема про механізми нарахування стипендій, про коригування платних послуг у системі освіти та інші. Розробляється концепція «Студентський гуртожиток».

Ось перед вами виставка підручників, навчальних посібників, що побачили світ завдяки Фонду Відродження та ініціативі міністра освіти. Це гуманітарна освіта, для вищої та загальноосвітньої школи, підручники, що стосуються системи дошкільного виховання і професійно-технічних закладів освіти. На стенді розміщені нові зразки документів про освіту, зокрема і пластикові картки, що відповідають міжнародним стандартам.

Ось така робота, якщо окреслювати коротко, ведеться в нашому міністерстві.

ПАВЛО МОВЧАН,
голова Всеукраїнського
Товариства «Просвіта»

Передовім хочу зазначити, що ця наша розмова стосовно дотримання статті 10 Конституції України є певною мірою підсумковою в цьому році «Просвіти» започаткувала аналогічні «круглі столи» й провела їх у багатьох міністерствах, зокрема у міністерствах -- культу-

ри, інформації, оборони, юстиції. У Київській та кількох обласних держадміністраціях були організовані конференції. Подібні заходи відбулися за участю Спілки письменників, Інституту українознавства, Конгресу української інтелігенції. Їх було досить багато, отримано певні позитивні результати. Головний наш здобуток -- схвалення Президентом і прийняття Кабінетом Програми розвитку української мови до 2005 року. Цей термін звузили до 2001 року, але суть полягає не в цифрах, а у векторі діяльності. Створено при Президенті України Раду з мовних питань та експертну раду при Кабінеті міністрів, розроблено програму впровадження української мови, яка досить грунтально. Відбулося вже два засідання ради з мовних питань, уточнено конкретні дії на найближчі роки й місяці. Усе виглядає з формального боку як певний поступ, як певні здобутки. І можна було б утішитися, що цей процес набирає оберть і задяна певна сила, аби розв'язати ту проблему, що є для нас наявніші в іншому в процесі державотворення. Та з'явилася сила-силена опонент, ми викликали на себе цлу зливи іхньої критики, особливо після того, як Кабінетом міністрів було розроблено новий законопроект про мову або про мови в Україні. Опоненти створюють нам поспінні бар'єри.

Ми недавно побували невеликою групою депутатів членів партії Народний Рух України на Харківщині та пересвідчилися, що там спекулюють і надалі спекулюватимуть на мовний проблематич. Фактично такої проблеми не існує, про що засвідчили наші численні зустрічі з харків'янами. Її порушують, починаючи від представника Президента Грінського та закінчуючи народним депутатом Алексеєвим. Саме з іхньою ініціативою було подано законопроект про особливий статус російської мови в Україні. Ми не повинні зважати на те, що є природним: реакцію тих шовіністичних сил, які виграли вибори 1994 року, саме спекулюючи на мовному питанні, і тепер роблять ставку на наступні вибори. Натомість у самому Харкові з двадцяти видань є лише одне українськомовне. Якож тоді проблеми існують з родинською мовою на Харківщині й Слобожанщині взагалі? Із усіх існуючих телеканалів там діє тільки один український.

Ми розробили низку заходів. Слід проаналізувати детально, що вже зроблено і як нам діяти далі, на чому варто особливо зосередити увагу. Наші відповіді повинні вилитися у конкретні пропозиції. Вице-прем'єр-міністр Валерій Смолій, до речі, давав нам доручення підготувати конкретні пропозиції до наступного засідання Ради з мовних питань, аби визначити, де є тромби, які існують проблеми і підходи до розв'язання цих питань. Інакше ми поступово каптулюватимемо і здаватимемо державу, і незалежність. Більша мова однозначно означає і здачу держави. Щ

В числі 11 за 1997 рік газета «Слово Просвіти» надрукувала статтю Ярослава Велигана «Злий корінь «Рідної віри» на яку відгукнулись колективним листом панове Бойко, Заремба, Пономаренко за м. Павлограда, а також М. Миколенко з Кіровограда та О. Боргардта з м. Донецька, які не погоджуються з точкою зору Я. Велигана. Продовжуємо дискусію, друкуємо статтю професора О. Боргардта (найбільш аргументовану, на наш погляд) та роздуми письменника А. Топачевського. Запрошуємо до розмови й інших читачів нашого видання.

Не без певного здивування прочитав у ЛУ від 30.10.1997 статтю відомого письменника Романа Іваничука «Церква чи требище?», де автор порядно (хоч і не наводчи особливих підстав) гудить так звану РУНвіру (рідна українська національна віра), пропоновану паном Левом Силенком, чомусь плутаючи її з язичництвом, хоч ідеться про того ж єдиного Бога. Її наслідували стаття «Поле битви письменника Олександра Ярового (ЛУ від 20.11.1997), а потім у «Слові Просвіти» (листопадове число 11) стаття пана Ярослава Велигана «Злий корінь «рідної віри».

Одна стаття — випадок, дві підряд — збіг; три — можна вважати й системою. Отже, оприлюднення чи навпаки — відхилення даної статті — чітко покаже, з чим тут ми маємо справу: чи з цивілізованою дискусією, чи то з кампанією совєцького зразка, де слово передбачливо надається лише одній стороні, яка заздалегідь призначена бути правою.

Але перед тим, як перейти до суті справи, — необхідні деякі зауваження. Автор був свого часу охрещений за всіма правилами, та хоч і виховувався в совєцькому суспільстві — так і не став ateїстом (або — поганів, комуністом). З десятми заповітами знайомий з дитинства, та їх не порушував. До РУНвіри не належу, знайомий з нею радше поверхово — за відповідями пана Л. Силенка на запитання людей (див. нац. часопис Україна, № 27, 1992), але згодом з кожним словом на всіх 3,5 сторінках його відповідей: інтелігентна людина, інтелігентна віра. Дещо народною часом віддається мені етимологія пана Л. Силенка, але... Коли пригадую наших поштових офіційних експертів від історії — навіть полегшено зіткнеться...

Великим гріхопадінням християнства, маловідомої доти секти юдаїзму, — був капітальний успіх, коли наприкінці IV ст. воно стало державною релігією Римської рабовласницької імперії. Коли, так би мовити, до плащаниці Христової загорнувся конаючий імперський антихрист. З релігії пригнічених перетворитися на державну релігію їх гнобителів — то було щось. В імперіях агресивне все — мова, культура, релігія; все відчувається, все перетворюється на знаряддя агресії. З тієї причини, що розвинена імперія — то її є втілена агресія в її чистому вигляді. Власне цей вирішило, в чималому ступені, подальший шлях християнства: палення живцем сотень тисяч еретиків, сотень тисяч «відом», безоглядне винищенню «поган» (власне — інаковірюючих) та насильницьке нав'язування цілим народам, з наступним нищеннем їх власних культур; тут є що пригадати. Чи, може, хтось насмілився твердити, що цього не було? — не радив би... Подекуди — й тепер не лішше. Обмежимося одним свіжим прикладом. Кажуть, московський православний патріарх Алексій нещодавно особисто лазив по підземних бункерах, благословляючи російські ракети з атомними боєголовками націлени на весь світ. Зброя масового нищення людей. Таке, що є навіть коментарів не потребує. То, може, й є християнство?

Так, чи не в усьому цьому, минулому та сучасному, — криється й корені пошуки нової віри?

В Україні, на відміну від позосталої Європи, християнство відоме ще з апостольських часів та п'ятується з діяльністю апостола Андрія — хрестителя горів. То було іще перше, недержавне християнство, неагресивне, невойовниче. Воно легко сприймалося народами України, бо його новіття для Риму мораль була їм здавна відомою; так само, як ідея єдиного Бога, Владіця Неба та створця всього сущого. Про це саме, доречі, добре та цілком слушно пише у своїй статті пан Р.

Іваничук. Александровський єпископ Тертулліан (160–240), один з «батьків церкви», вважав Скитю християнською країною та певно мав на те рацио. Це первинне християнство не нищило культури народів, радше пристосовуючись до них: свято зимового сонцевороту стало Різдвом Христовим, а свято весіннього рівнодення — Паскою, Великоднем.

«Перше, що впадає в очі, це якийсь антихристиянський цієї філософії дух і ton. Змолоду перечитуючи праці, присвячені Біблії та пророкам, пильно раннім християнством займаючись, Лесь Українка нікі і ніколи не могла примиритися з основами християнського світогляду» (М. Зеров, Твори, т. 2, Київ 1990, с. 386). Як можна безпосередньо судити з творів її самої, рисами не до прийняття в ньому вона вважала наступне:

1. Рабський та принизливий характер цієї релігії в цілому.

2. Анти intelектуалізм, проповідь блаженного невігластва.

3. Космополітізм; забуття нації та імперські всесвітні амбіції.

Чи ж не в цьому знову лежать причини пошуків оновлених вір?

Але переїдемо до окремостей, які дають змогу глибше зрозуміти представлена нам нехіт до РУНвіри, а власне — РУНвірофобію.

Пан Р. Іваничук пише: «Ще недавно нам накидали марксистську релігію. Проте більшовики зробили менше лиха для церкви, ніж можуть зробити новітні пророки».

КАМПАНІЯ ЧИ СПРАВЖНЯ ПРОБЛЕМА?

На все це є вагомі підтвердження. Коли 375 р. в Україні раптом спалахнула війна між гунською державою, що розлягала поміж Дніпром та Волгою, і двома готськими державами на правому березі Дніпра та в Румунії, — біженці цієї війни (полохливі мімляни) охрестили їх «переселенням народів» — усі були християни аріянської віри.

Наступні півтисячоліття Гунського каганату, коли об'єднана гунами Україна стає наддержавою Європи, полишаючи ривалем та антагоністом Риму, були роками віторністю та релігійної строкатості, коли оживають віри минулого, а країною гуляють навіть ідеї буддизму та Тантри. Епоха Київської Русі, з якої починається офіційна історія України, бо так призначила нам це історія російська, — не була зорею української державності, навпаки, була епохою занепаду великорідженської Європи.

Володимирове хрещення, з приводу якого було стільки галасу, стало не першою, а радше останньою появою християнства в Україні, стало лише *перехрещенням* країни до ортодоксального візантійського християнства, релігії рабовласницької імперії — спадкового та запеклого ворога вільної України готів та гунів. Княжою духовною капітуляцією передне. Вона визначила кінцеву загибель Київської держави, бо протиставила її народам Великого Степу, невід'ємною частиною якого завжди була Україна. Це християнство було вже радикально відмінним від відомого нам раніше, — жорстоке, нетерпнє, невігласне. Яке свідомо знищило всю попередню, «поганську» історію країни.

Все згубне значення для України візантійського православ'я, що аж так добре прижилося в Росії, — важко преоцінити. Воно стало згодом чи не головним із кайданів, що прив'язували Україну до згинулої імперії «єдиновірців». Втім, про це чудово написав ішо Іван Багряний. Розлогу цитату з нього наводить пан Олексій Коновал (США, ЛУ від 30.10.1997) у статті «Церква повинна служити своєму народові». Ось одне-єдине речення з цитати: «Чи, може, ви припускаєте, що московський патріарх і слуги його не випатрошують іменем Бога українську душу нині, як і раніше, бувши вірним зараддям «третього отримання»?» Стаття загалом — добра та сучасна, на відміну від поширеної у нас просвітнякої аргументації кінця XIX віку, якось-тако скріпленою крухким центром типовою совєцькою логікою.

Не забудемо, як же критично ставила до християнства взагалі як такого великого інтелектуала нашої культури Лесь Українка. Це свого часу помітив ішо Микола Зеров:

може сховатися український. Дивно читати це саме в «Слові Просвіти» (!).

Думается, таким чином, що основна причина нехіт до РУНвіри в Україні лежить на поверхні. Все було би зовсім інакше, якби це була, скажімо, — РУНвіра — «рідна українська інтернаціональна віра». А якби вона була б іще не рідною та не українською... ну, тоді цині б'ї в сучасній Україні не було...

Не обходиться й без крихти гумору, хоч і не навмисного. Автор зауважує нам: «Але вдумливий читач простежить, що Силенко ніяких заповідей між Богом та людиною не дає. Тобто між Даждьбогом і людиною. І це зрозуміло, бо такого Бога не існує. Це по суті надуманий язичницький ідол!». Йому здається, мабуть, що цим він поклав Л. Силенка на обидві лопатки, але це — повірте, не зовсім так; це зауважить не те що «вдумливий читач», а й звичайний школяр. Бо, як РУНвіра (так само, як і християнство!) проповідує віру в єдиного Бога, хоч і охрестивши його Даждьбогом, — безглуздо твердити, що «такого Бога не існує», що тільки «ідол». Це все одно, що заперечувати існування Бога взагалі. Єдиний Бог не буває ні християнським, ні ісламським, жидівським чи РУНвірським. Він просто один: єдиний у всіх.

Інша справа, що з приводу книги Л. Силенка «Магавіра» автор обурюється: «Як можна поєднати магію з вірою?» Простило йому те, що він не знає, колись давно магія та віра були рідними сестрами, — до Джеймса Фрезера він, схоже, не заглядав. Схоже, що не заглядав і до «Магавіри», бо «мага» не має прямого зв'язку з магією. Недалеко пішла й редакція УРЕ АН УРСР, на словник якої 1974 р. він посилається: «магія походить від грецького слова...». Так, поширилося це слово, можливо, саме з греки, але не є грецьке. Греки Еллади займали його від іранців, з якими довший час ворогували. Бо там одне з прізвіщ місць у суспільстві посидали маги (іранською «магуш» — по-тужний, могутній, які саме магічним куглярством і підтримували свою владу. А слово «мага» означає на санскриті просто «велика».

Пригадування кривоногівського «Белого Братства» тільки тому, що воно свого часу теж було офіційно зареєстровано (!), — вже не віднести на рахунок браку інформації, то радше вади виховання, але... хо ж із нас є вільний від них...

Не без певного жалю, але неможливо не помітити доволі невисокий рівень полеміки у всіх трох авторів. Не кажучи вже про те, що так і напрошується назвати «родимими пятнами комунізма». Бо комунізм, то не тільки «справа молот, слєва серп», чи як там, але ще й наявність особливого, спрощеного світосприйняття, трибу мислення, завжди не терпного, воївничого та простолінного; хоч і я же легкого до подолання у чесному спорі.

Однак це тільки в старому, архайчному та радше віджимому різновиді спору. Де обидві сторони змагаються в ерудиції, у віднайденні переконливих аргументів, вкупу можливо дошукуючись істини. Но його давно витіснів (принаймні — «на 1/6 земного шара») той спір, що відомий у фахівців як «совєцький» (або ж просто «російський»). Він є небачено прогресивний тим, що тут не треба висилюватися, щось вивчати, докопуватися глибин спірного питання, — тут істина являється світові ніби сама собою. Бе досить показати всім, що ваш опонент — людина взагалі недобра, погана, — і спір виграно. Адже, всі миттєво зрозуміють, що така людина — ні в чому правою бути не може. Свого часу, пам'ятаю, саме так безпомікovo вирішувалися навіть принципові спори про політику партії (вона же «правительство»). Кожному тоді було ясно, що ворог народу (або, поганів, емісар диявола) — бути правим у чомусь аж ніяк не може...

Все це, думается, зайвий раз підкresлює те *перше*, що є необхідне Україні для її вільного розвитку. Не лише здобути повну політичну та економічну незалежність від Росії, але насамперед духовно вийти з російської тіні. Рішуче відокремитися, відліпітись остаточно від її дрімучого невігластва, позбутися імперської зверхності, позбавитися чужкої мови та культури. А там... може й віри, чому ні?

Одне слово, підняться з нижчого рівня на вищий, — «геть від Москви!», як справедливо радив нам ішо М. Хвильовий.

Олександр БОРГАРД

БАЧУ ПРОБЛЕМУ В ІНШОМУ

На мою думку, особливої проблеми чи приводу для широкої дискусії явище Рунвірі не створює. Власне проблема значно ширша: подолання духовного «вакууму», відвернення небезпеки поширення «ідеології дна», про яку згадує О. Боргардт. Отже, не маю жодних намірів розпаливати полеміку навколо рунвірі, зокрема переконувати такого вправного, ерудованого опонента, яким є автор листа до редакції, — тим більше що, за власним визнанням, він до рунвірі не належить. Тому прошу не сприймати мої нотатки як намагання відмовити когось від його переконань. Просто здається, даруйте, що у випадку з рунвірію йдеться не про систему поглядів, а лише спробу самоствердження на роздоріжжях пострадянського культурного простору.

Руна, за умов якої нації необхідне культурне та економічне відродження, збирання по крихах і відновлення втрачених цінностей, не раз наставала в Україні. Сьогоднішня ситуація аж ніяк не горща від тієї, що була у четвертому, тринадцятому або сімнадцятому століттях. Що не кажіть, але ми диспонуємо культурною, мистецькою, релігійною спадщиною, цілком достатньою для подолання можливого духовного кризи, для національної ідентифікації українців у світовому співтоваристві, цінності якого вирости на грунті найбільших релігій світу. Тому пропозиції почати якщо не «від нуля», то принайменні звільнитись від набутків християнської культури, викликають зрозумілий протест. Адже добре пам'ятаємо подібні заклики «відректися від старого світу», що звучали на початку минулого століття. Нерідко вони належали людям, зовні цілком інтелігентним: адвокатам, письменникам. Наслідки надто відомі, аби здивувати раз на цьому зупинитися.

Напевно, створити ситуацію «нульового варіанту» в галузі культури й духовності очочі є завдання. Чи з політичних міркувань, а чи з метою особистого збагачення. За умов стального суспільства події в цьому напрямку не розвиваються... А не звільненному від культурно-ідеологічних ерзаців пострадянському просторі, де перед тим відбувся культурний геноцид, рясні посіялося згадуване «Біле Братство» і ніколи не чувані тут громади американських мормонів, що мають обмежене поширення навіть на власній батьківщині. На цьому ж грунті вульгарний атеїзм може якимсь дивом співіснувати в одній особі з релігійною нестерпністю: «У Бога не вірю, але проти католиків» (їудаїстів, мусульманів, православних тощо).

На вулиці підходить дівчина: «Вы верите в Марию-Даві? Нет? Но ведь она Христос!» Цікавлює: «А ви читали Новий Завіт?» Питання без відповіді... Один священик мені казав, що не має нічого проти католиків, також мусульманів, а от греко-католиків він не поважає. Мовляв, справедливо у них відбирали храми. Тобто братів по вірі Христовій, які зберегли православні обряди, мову і звичай прадідів, не любить лише за те, що вони визнають Папу Римського. Ось приклад політизації релігії: попри всі перешкоди останніх десятиліть люди вірюють у Христа Спасителя, а їм докоріють Берестейською унією, що відбулася 400 років тому... Шкода і дівчині, що не тримала в руках Біблії, і воївничого священика. Бо вони є жертвами того ж таки культурного, духовного геноциду, ізоляції від цивілізованого Світу, багаторічної секуляризації нашого суспільства.

Ще недавно, одержавши членський квиток, партійний неофіт вважав себе належним до «перших рядів борців». Сьогодні охрещений «за всіма правилами» може відчути за собою переважне право просторікувати на теми християнської моралі. Та хрестик на пальті може бути відразливим. Це не той беззінний знак розп'яття, що не виставляється про людське око, а передається бабусею онуці як родинний спадок. Та й окрім хрестика, багато чого передавалося з покоління в покоління. Молитви, релігійні обряди і звичаї, спогади і перекази, весь світ

християнських цінностей. Чи може притомна людина відкинути це, хоч би як її лякає новітній Омелян Ярославський злонечами хрестоносців чи спаленнями відомою за часів середньовіччя?

Доводиться чути й таке: ця віра, мовляв, недобра, бо в ній сумнівалися. Слабкість такого твердження настільки очевидна, що до нього вдається, лише киваючи на певні авторитети. Йдеться про скептицизм відомих осіб — вчених, письменників — щодо релігії. Справді, ще у минулому столітті поширилось захоплення атеїзмом. Сам Чарльз Дарвін, який змолуде не промінав жодної молитви, закінчив життя переконаним у тому, що релігія не дає пояснення створення Світу. Це був науковий атеїзм, а не воювниче безбожництво, якому правив за релігію марксизм. Та навіть вважаючи себе атеїстами, ці люди продовжували жити за християнськими традиціями. Ніхто не повернувся у 9 або 4 століття, не став молитися іншому богові. Сумнівалися і святі апостоли: таким є шлях до істини. Сумніви великих, мабуть, були необхідними для того, щоб після перемоги безвірників на 1/6 тверді земної людства зрозуміло, що не марно підімалося воно зходинками Віри.

З поговою ставлюся до вірувань наших далікіх пращурів. Вважаю їх необхідною історичною ланкою, ходинкою до віри у единого, милосердного Бога. Вивчення дохристиянських вірувань значною мірою пояснює слов'янську ментальність, особливості світогляду, обрядовості і блага іншого. Ці вірування згортовували соціальні верстки, забезпечували сталість племінного, згодом — державного устрою. Та прийшов час зайняти гідне місце серед передових держав Європи, і відбулася християнізація. Все краще — мудре, людяне, веселе — що було у язичництві, увійшло до християнства. У слов'ян, можливо, найбільше... Але повернення до минулих релігійних культів, навіть якоюсь мірою модернізованих, завжди було тривожною ознакою духовного занепаду, деградації народу, втрати історичних орієнтирів. Саме проти цього виступали ще старозаповітні пророки Ісаї, Еремія, Єзекіїль, Осія, Авакум.

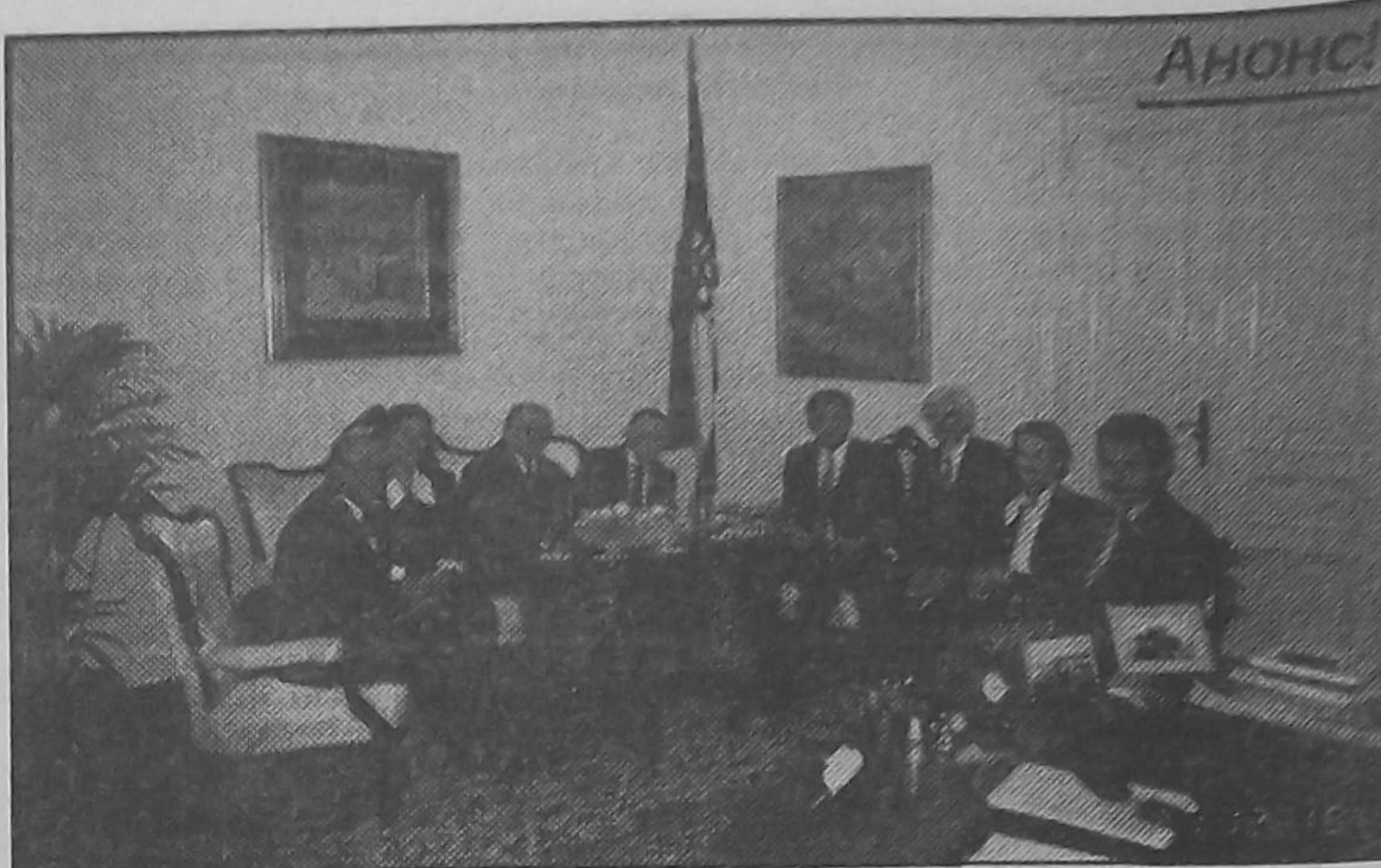
За чиими ж заповідями, Бога чи Силенка, жити сучасним українцям? Грамотна людина не мусить щохвильни зазирати до правопису. Це теж, між іншим, ознака інтелігентності. Мабуть, не так важливо, скільки заповідей у Законі. Важливим є те, як вони виконуються. Саме це має на увазі Христос, гнівно звинувачуючи фарисеїв (від св. Матвія, 23:23). Моральний Кодекс комуністів мав непогані приписи, але чи вони дотримувалися?

Прибічники рунвірі звички підкреслювати свій український патріотизм. Дай нам Боже побільше співвітчизників, віддані Народу і Батьківщині. Але чим живитися, на чому ґрунтуються іншому патріотизму? Покинувши моральній культурні цінності християнства, шукати духовної поживи у Лева Силенка? Власне, забуття християнських набутків і призвело до культурної пустелі в більшовицькій імперії. Тим часом навіть у комуністичній Польщі націю вдалося зберегти передусім дякуючи впливу Церкви.

Християнам час об'єднатися. Власне це і є справжньою проблемою, особливо в Україні. Бо коли гудять православ'я — це нібито має тишину католиків або євангелістів. І навпаки. Насправді ж, всійкому притомному християнинові болить від цього душа. Болить вона за неприкаяніх, забувших віру роду свого... Що ж до рунвірі, то хан собі! прибічники й дали самостверджуються у такий спосіб. Але вірю — повернуться заблудши сини і доньки (від св. Луки, 15:11–32), і прийме їх Церква Христова з великою радістю.

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

Автори відмовляються від гонорару на користь газети.

ХОРВАТСЬКИЙ ЩОДЕННИК

Либо́нь, коли батьки обирали ім'я для всесвітньо відомого поета Вулетичу і назвали його Анджелом, то благословляли це ім'я три ангели Божі: Ангел Таланту, Ангел Віпробувань та Ангел Хорватської Долі. Бо саме завдяки його поезії довелося мені глибше пізнати душу хорватської людини і природу тих випробувань, які судилися Хорваті в літа наприкінці другого тисячоліття, що принесли їй свободу і державність, загартовану у вогні народної крові і оплачувену тринацятма тисячами людських життів. При кількості населення в три з половиною мільйони це є цифри достатньо, аби вразити сирітством, вдовинням, каліцтвом майже кожен хорватський рід.

«Хорватія — тисячолітня олива, наскрізь пробита, але жива!» — писав поет про цю країну, оміті блакитним Ядроном і осліпану Дунаєм, освячену багаторічними традиціями християнства і цлеспрямованістю, волею до свободи кожного ії громадянина — від Президента Франьо Туджмана до найменшого загребського школярика, з яким мені випало познайомитися у передріздвяну поїзді, який повільно котився мимо Загребської опери (точнісної копії Львівської) крізь центр сюжетно-святочними вогнями столиці незалежної Хорватії.

Коротка поїздка — всього три дні у Загребі десятки зустрічей — з плинном часу розрослася в мій «Хорватський щоденник», який я запропоную читачам у лютневому числі «Слова Просвіти». Отже,

замінені завдяки поету Анджелу Вулетичу та поспілу Хорватії в Україні панові Джуро Відмаровичу зародилася ідея більчого знайомства просвітіян зі славетною «Матіце Хорватською», і укладення протоколу добрих намірів з її керівництвом, зустрічей з Союзом русинів і українців у Загребі, письменниками, журналістами дипломатами, студентами-україністами Загребського університету. Незабутністі зустрічей з людьми, які протягом багатьох років змінюють предметну взаємодію між нашими

одержавами. Маю на увазі голову Хорватсько-українського товариства магістра Івицю Трнокопа та доктора Младена Ловіча, радника центру «Сувар», що діє в Києві.

Як зазначив Посол України в Хорватії пан Анатолій Шостак, українсько-хорватські взаємини посилюються, виявляючись у співпраці науковців, письменників, професіоналів, підтверджений свіжими виданнями з історії та сьогодення двох наших народів.

(Далі буде).

Любов ГОЛОТА

Шапкова редакція!

Вітаю Вас із Новим 1998 роком і Різдвом Христовим! Щиро дякую за Вашу подвіжницьку працю на благо України. Хочу побажати, щоб і надалі Ваша патріотична наснага не згасала.

Дніпродзержинська (до 1936 року – місто Кам'янське) міська громада «Просвіти» три роки тому довірила мені очолити її діяльність.

По краплинам відроджуємо наше рідне, українське. Болить серце за наш козацький край, потоптаній русифікаторами.

Немалу допомогу у цій справі подає Ваша газета. Жаль, що рідко виходить.

Особливо цікаві статті про стратегію державної мовної політики сьогодні. Викликає інтерес інформація з місць. Бракує нам, просвітянам Соборної України, творчого спілкування, обміну досвідом просвітнянської роботи.

Кам'янське товариство «Просвіта», незважаючи на малочисельність, не складає рук. В році, що минув, нареченні вдалося миром, толокою поставити пам'ятний знак «Жертвам голодомору 1932–1933 років у місті Кам'янському». Влада тільки прийняла рішення про його встановлення, а насправді протягом трьох років саботувала його виконання.

1997 року створили хор міської «Просвіти» і його зустрічами відмітили Шевченківські дні та 55-ту річницю створення УПА. Провели літературні вечори до 100-річчя Є. Маланюка та 90-річчя О. Теліги.

На завершальному засіданні міської «Просвіти» ми визначили двох країнських просвітян 1997 р. за показником «організаційно-творча робота». Це доброй Войтюк Петро Андрійович (зв'язківець УПА) – за організацію хору міської «Просвіти»; Злючий Сергій Дмитрович (літератор) – за організацію літературних вечорів, присвячених Є. Маланюку та О. Телізі.

В. КРАВЧЕНКО

ВІД ПОРИВУ ДО САМОГО ЧИНУ

Нам, просвітням, нерідко роблять закиди щодо національного консерватизму (хуторянства) і шароварництва, мовби нав'язуюмо людям віджиле, зношенні від частого ужитку народні цінності.

Однак міська «Просвіта» не обмежується на шляху державно-культурного відродження тільки загальнівідомим. Серед нас – не тільки консерватори, а й новатори. Одним із них, подвіжників нового, є літератор Сергій Злючий. Йому належить проект літературних вечорів «Забуті імена». Мета цих заходів – повернути маловідомим видотним нашим митцям українцям належне місце в пом'яті і життєдіяльності сучасних українських громадян.

Минулого року основна увага зосередилася на представниках Празької поетичної генерації, що сповідували геройчу Музу, а саме: Є. Маланюкові, О. Ольжичі та О. Телізі. Ці особистості славні не тільки непересичними талантами, а й лідовим, аж до самоповсюдя, ім'ям якого – «націоналізм».

Ідею геройчної поеткою була вперше сформульована Олеся Гончар. Вшанування її 90-річчя 1 грудня у музеї історії міста. Ераторного вечора можна вважати натхненний порив у безвість до бессмерття, втілений в образі геройні вечора на запрошені – анонтації худ. О. Чегорка і на портреті художниці Наталії Злючої. Організатор і ведучий вечора Сергій Злючий розробив його сценарій.

Перед заповненою вщерп глядацькою залою постала блискуча аристократка із родини українця І. Шовгеніва, що все своє недовге, як смолоскип, життя (1907–1942 рр.) долала межі на шляху до рідного народу, аби злитись з ним. А меж тих було забагато. Народилась у Петербурзі, з початком революції 1917-го тато перевозить сім'ю в Київ, де стає міністром в уряді УНР. Потім втеча за межі Радянської України і навчання в Подебрадах (Чехія). Вступ в ОУН і приїзд з початком німецько-радянської війни з похідною групою мельниківців в омріяний Київ для облаштування українського життя в окупованій столиці. І нарешті, передбачуваний пророчою Му-

зою поетки життєвий «гарячий фінал» – тортури в гестапо і розстріл в Бабиному яру Олени з її спільніками.

Перед аудиторією постало окреслене долання меж в поетичних візках талановитої геройні. Її близкуче передала заслужена артистка України Людмила Михайліченко.

Олена Теліга сповідувала поезію чину. Споглядальна відстороненість від бурхливої епохи, коли вирішувалася доля України, була її неприманна. Поетеса трактувала особисте життя, «мов корабель у заграві пожежі». Шукала самобутній шлях життєвого самоствердження: «У житті нічому не молитись», прагнула подолати межі буденщини, як у поезії, так і в бутті.

Артисти театру Валентина Галенко, на диво схожа на Олену Телігу, репрезентували кращі публіцистичні здобутки поетеси.

Перейнятись геройкою життя і трагічно-офірною долею патріотки було б неможливо без допомоги струнного квартету костелу святого Миколая у складі Олександра Залевського (альт), Олександри Пролеско (керівник квартету, скрипка), Олени Ка-лошині та Лариси Міхолап (віолончель).

Чудове художнє тло первісної життєтворчої стихії відтворив у своїх маляроках художник Олександр Чегорка.

Не склався б цей многотрудний вечір (про що відають всі його учасники) без спонсорів-менеців: народного депутата Верховної Ради Миколи Байрака, підприємців Артура і Раїси Вакуленків та Лідії Слісаренко.

Коли стихли аплодисменти на сцені вигульнула дівчинка-українка, що, з ціпивши купочки, з дитячим запалом заспівала «Боже, Україну збереги». Важко було втримати сльози... Ця чинна поривність дитини стала справжньою винагородою учасникам літературно-громадського дієства. Вона підтвердила, що Олена Теліга доляє останню межу – забуття і продовжує відновлювати на полі нашого національного сумління з парточками і нищителеми українства.

Віктор КРАВЧЕНКО,
голова Дніпродзержинського міського
товариства «Просвіта»

Без коментарів

УВАГА! ЙДЕ СУД ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО РАЙОНУ

21 жовтня ц. р. я був свідком такої події. В суді Шевченківського району м. Києва слухали рутинна справа про спадок. Позивач подала складну українською мовою позовну заяву й, одержавши від судді Л. А. Осіпової дозвіл, розпочала виклад своїх вимог теж українською мовою. Суддя перевірала позивача і наказала виступати російською мовою. Між суддею й позива-

чем відбувся у присутності повної зали людей, що прийшли на суд, діалог, який відтворює дослівно.

Суддя: Ми договорілись говоріть російською мовою.

Позивач: Хто це «ми»? Я не домовлялась з Вами про це.

Суддя: Не все звісно владеють українською мовою.

Кролевецькі просвітнини (зліва направо): Іван Дудар, Іван Кобицький, Микола Литвин, Василь Сухомлин, Ніна Вітушко, Олена Запородин, Віра Островська.

ОЙ ЗАЦВІЛА КАЛИНОЖКА...

Що не кажіть, а найдорожчий дарунок той, що зроблений своїми руками...

Юні артисти молодіжного гурту «Квітуча калина» Кролевецького міського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка вдягнені в українські національні костюми, які вони самі зі своїми рідними пошили і вишили, зокрема В. М. Островська, Г. П. Дячок і О. І. Братчина. Візерунок «калинової» вишівки створив член Спілки художників голова товариства Іван Петрович Дудар.

А матеріал для костюмів прислав із Нью-Йорка поет Зореслав Зорян. Він же запропонував назвати молодіжний гурт «Квітуча калиною». Ще й гімн для неї придумав:

Ой зацвіла калинонка
В Сіверському краю.
Заспівали соловейки
В зеленім розмаю...

Прислала матеріал для костюмів, а також намисто і барвисті стрічки і письменниця Віра Смерека, що нині мешкає в Англії.

Так наші колишні кролевчани (а нині відомі громадські діячі української діаспори в США та Англії) відгукнулися на найважливіше питання: «А може, знайдеться спонсор?» Цим питанням супроводжувалася фотокартка, де юні просвітнини були «у позичених костюмах». Цю фотокартку і невеликий супровідний

текст опублікував «Кролевецький вісник» (районна газета) 5 листопада 1994 р. Вдома спонсори мовчали, але газета перелетіла океан, знайшла земляків-благодійників.

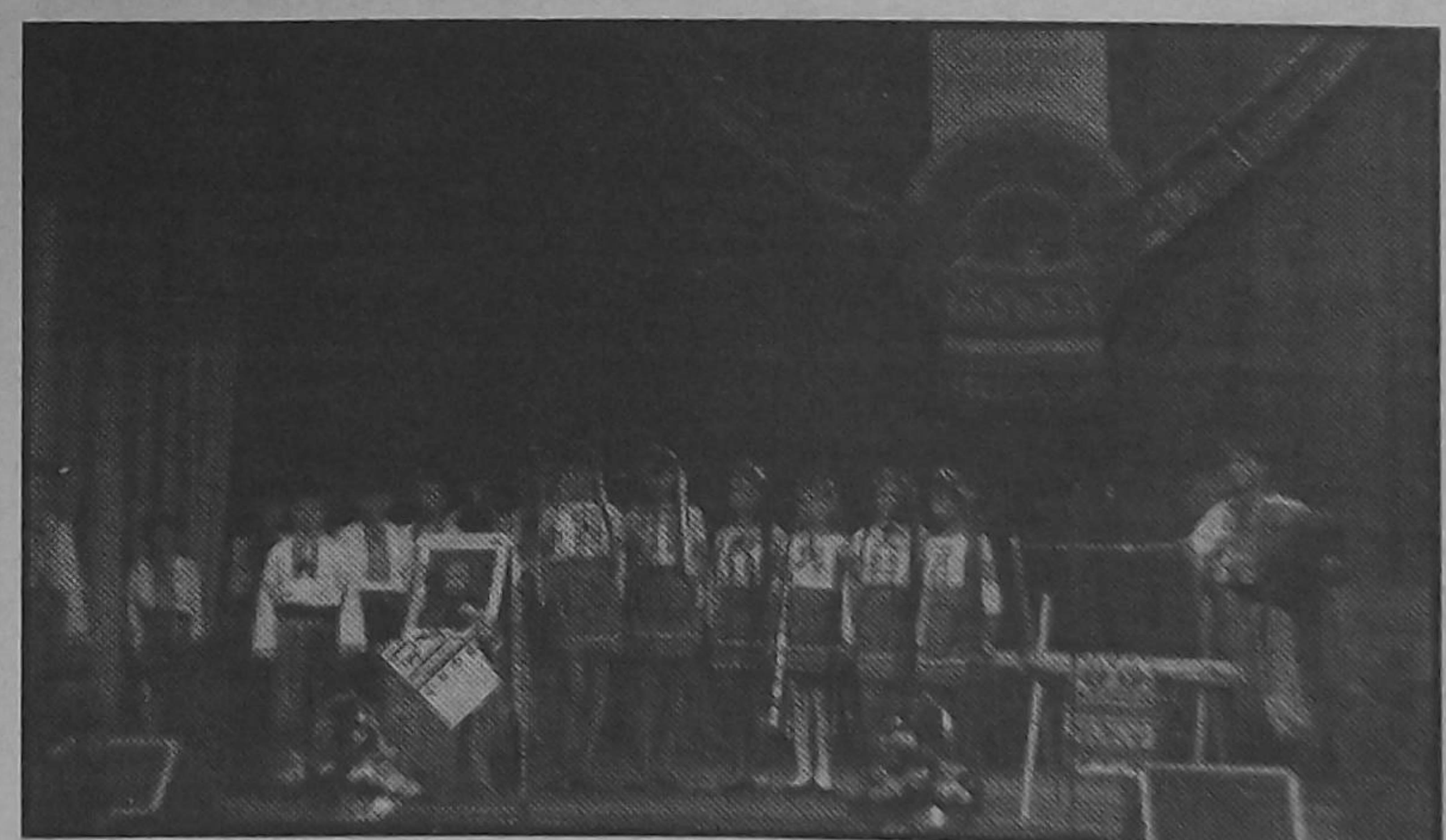
Вядчні ім безмежно юні просвітнини лукашівці. Так, лукашівці! Бо продовжують справу нашого величного земляка Миколи Олексійовича Лукаша щодо відродження рідної української мови і культури. Вони вже не раз виступали перед глядачами з піснями, віршами, сценками.

На заключному концерті III фестивалю «Кролевецькі рушники» гурт «Квітуча калина» виконав літературно-музичну композицію «Тарасові рушники» на слова талановитого кролевецького поета Василя Сухомлина. Музичний керівник – випускник Донецької консерваторії Володимир Куриленко.

На світлині І. О. Яковини: фрагмент композиції.

Іван ДУДАР,
голова;
Ніна ВІТУШКО,
відповідальний секретар
Кролевецького міського товариства
«Просвіта» ім. Т. Шевченка

Сумська область

вою моєї покійної матері, яка навчила мене цієї мови. Мати залишила мені у спадок приватизовану квартиру і дачу, які відібрали відповідь, що не має до моєї покійної матері жодного відношення, а суддя, до того ж, хоче відібрать в мене і материну мову. Не можу погодитися з цим, ні з іншим.

Суд було в черговий раз перенесено. Отже, суд іде.

Микола РОЖЕНКО,
професор

Кирило СТЕЦЕНКО:

— Якби в кінці 1997 року присуджували премію за найскандалінішу подію в музичному житті України, то «ПЕСНЯ ГОДА» напевне випередила б і одкровення Миколи Мозгового в «Бульварі», і «замах» Юрія Рибчинського в інтерпретації газети «ВВ». Але оскільки після концертів «Песни года» вже минуло доволі часу, а пристрасті репортерських рефлексій повищували, дозволю собі зробити кілька спокійних розтинів у різних площинах. Перша площа — це контекст події.

«ПЕСНЯ ГОДА» ЯК СКАНДАЛ РОКУ

Перша серія «АНATOMІЯ ІДЕЇ»

Історія

Як відомо, 1-2 листопада 1997 року у Київському палаці «Україна» фестиваль «Песня года» проходив уже вдвадцятьшості. Заснована у Москві ще на початку правління Л.І.Брежнєва, ця акція була поспікана гуртувати «нову історичну спільноту — радянський народ». Об'єднується масової пісні за умов існування всього одного-двох телеканалів спрацьовувала надзвичайно потужно та всеохопно.

Саме в той час Софія Михайлівна проголошувала: «Я, ти, он, она — вместе дружная семья!», а з усіх дипломіків однієї шостої частини земного суходолу лінгуло: «Мой адрес — не дом и не улица, мой адрес — Советский Союз!»

Однак після розвалу «страны» фестиваль не загинув, а перемінувся у фазу навколоземних подорожей. Тричі він побував у Нью-Йорку, по одному разу в Лос-Анджелесі та Берліні. Звичайно концерти проводилися перед російсько-єврейсько-радянською еміграцією і серйозного впливу на взаємини з культурами США або Німеччини справити не могли. Очевидно, що акція накручувала собі «крутизну» в уяві пострадянського обивателя, який лишався на території колишнього «совка». Організатори на чолі з паном Крутим розширювали в такий спосіб власні бізнесові та політичні впливи.

Третій етап розвитку проекту «Песня года» розпочався якраз у Києві. «Матеръ городов русыкъ» стала першою пострадянською столицею, куди мандрівний «блудний спів» повернувся.

Незалежно від того, що говорив у своїх інтерв'ю продюсер фестивалю Ігор Крутой, ця акція в Києві мала чіткі економічні та політичні мотиви. В усякому разі, мені було б важко повірити, що така успішна в російському шоу-бізнесі людина, яка є володарем впливової концертної фірми «АРС», а також контролює популярні телепрограми «Песня года», «Утренняя почта» та «Доброе утро, страна!» могла розпочати свою СНДівську кампанію з Києва, не прорахувавши всебічно як тенденцій часу, так і потенціалу власної стратегічної вигоди в Україні.

Народження українського дракона?

Український ринок з його 52-мільйонним населенням та компактно розташованими «еліктами» є надто ласким шматочком, щоб поступатися їм на користь щойно заснуваного тут національного шоу-бізнесу. А знаю, що відомо було планові Крутому, що протягом останніх років в Україні з'явилися приступові ознаки побудови власної української системи музичного бізнесу, як існує кількох конкуруючих національних музичних телепрограм («Міні-радіо Території А» О.Бриггіса, «Мелорама» В.Лінника, «ІХТП» В.Орлова, «Моладжаній» та

канал» Е.Просветова, «Хіт-фабрика» Довгоносіків тощо), започаткування безлічі музичних радіопрограм та FM-радіостанцій, запускання заводу компакт-дисків «Машел», формування цілого покоління фанів української молодіжно-підліткової музики, налагодження «конвеєра» українських музичних відеокліпів, успіх транснаціональних гастрольних турів Ірини Білік, Тараса Петриченка, «Табули Раси», «ВВ», «Грін Грія», «Скрябіна», артистів «Території А», ЕІ Кравчука, а також ствердження авторитету всеукраїнських фестивалів «Червона Рута», «Таврійські ігри» та «Перлини сезону». До речі, за цей час присипався масовий відтік українських музикантів до Москви, а замість цього з'явилася виразна тенденція до концентрації «пекінських» артистів у рідній столиці («Скрябін» з Новояворівська, Олександр Попомарев з Хмельницького, Марина Одольська з Кам'янця-Подільського, Каріна Плай, Інесса Братуцьк, Орест Хома, Оксана Білозір, Леся Горова, Володимир Бебешко та Саша Бєліна зі Львова, Віктор Павлик з Тернополя та Туреччини, «ВВ» з ПМЖ у Парижі, «Скандал» з Москви та Нью-Йорка, «The Віо» з Полтави, Інесса, Тризубий Стас та Дмитро Ципердюк з Івано-Франківська, Алла Попова з Білої Церкви, Ані Лорак з Чернівців, Лері Вінн з Вінниці, Лана Меркуріова з Донецька, Аша з Кривого Рога, Інеша та Марійка Бурмака з Харкова, «В.У.З.В.» з Рівного, «Аква Віта» з Кіровограда, Ангел з Тернополя, Юрко Юрченко з Хмельницького та Вінниці, Ельзара Багалова з Криму, «Сталанув пінфер» з Ужгорода, Андрій Миколайчук з Умані і т.д.). Крім того, в Україні почали зароджуватися власні творчі та менеджерські традиції, стали набирати силу самобутні аранжувальники та композитори (Андрій Шуст, Олександр Мельник, Андрій Середа, Тарас Петриченко, Володимир Бебешко, Василь Ткач, Андрій Саліхов, Роман Суржак, Дмитро Ципердюк, Ігор Стешок та багато інших), організатори музичних подій (Директор фестивалю «Червона Рута», «Таврійські ігри»), концертні агенти та

продюсерські фірми («Територія А», «НОВА», «Музична біржа», «12-2», «Єврошоу», «Арт-Велес», «Караван СД», «Росток-рекордз», «Гарба», «НАК»), інформаційні та видавничі проекти («Луна-інформ», «Галас», «Новий рок-н-рол», «Луна», «Арт-лайн», «Шоу-бізнес», «Музичний реєстр» тощо), режисери та сценографи (Василь Вовкун, Тарас Грималюк, Михайло Крупієвський, Юрій Сенченко).

Отже, український шоу-бізнес починає потроху зводитися на ноги, стає структурно завершеним, самодостатнім та конкурентоспроможним. У артистів, продюсерів та менеджерів починає зникати комплекс національної меншівкартності, зростають амбіції та «інаплеонівські» плани. В цю галузь уже починають інвестувати навіть «великі гроші». В чому ж проблема? А в тому, що внутрішній український ринок зароджується у тілі російського або колишнього радянського ринку, який завжди управлявся з Москвою. Відбувається так, ніби в етюді однієї людини формується її «сіамський близнюк». Обидва мають спільну кровносну систему, але їхні первові системи не є ідентичними.

Мозок нової людини намагається оволодіти своїм тілом, але воно не слухається, бо пронизане первовіми волокнами старого організму, ще пам'ятася старі рефлекси та реакції, все ще слухається колишнього центру. Відбувається пізні вегетативне ділення. Але процес пішов патологічним чиєм, оскільки старий організм хоче її далі користуватися ресурсами новоутвореного.

По суті мозок старого «сіамського близнюка» усвідомлює своє завдання в недопущенні подальшого розділення, бо тоді можуть початися незворотні зміни, і «половинки» назад вже ніколи не зростуться». Звичайно, умовисть метафори є очевидною, і тому я продовжу.

Мозок - це центр усвідомлення історичної суб'єктивності або національної самототожності, а первова периферія - це ідеологія, інформаційні канали, mass media.

Прошу пробачити банальність порівнянь, але я все ж домагаюся що антропоморфізу картки до логічного кінця. Отже, кровоносна система - це ресурси (гроші, люди, товари) та їх колообіг.

На кого працюють наші гроші?

Якщо повернутися до внутрішнього музичного ринку України, то його ресурси традиційно і вже давно (починаючи від церковного та сільського музичного мистецтва XVIII століття) працюють на розвиток московського центру та російської ідеї. Загальні відомості є факт, що приблизно 75% сучасних поп-зірок Росії, як, до речі, і зірок академічної музики, походить з України.

Далі вони вже в якості товару (концерти, аудіозаписи, відеокасети) працюють також і на території України. Виручки тут гроші вивозяться переважно до Москви для подальшого вдосконалення і розбудови російської машини шоу-бізнесу, звиччя могутності та слави після держави, експансії її духовних, моральних та естетичних цінностей, націонації своїм сусідам чужих ім'ям систем думання, відсутності та способу життя. Типовим прислівом цього явища у сфері музичної естетики є так званий «блакітник». Коріння його можна простежити в мелодичних зворотах, ритмо-гармонічних формулах та вокальних прийомах, використовуваних Олександром Буйновим, Любою Успенською, Міхайлом Шуфутинським, Машею Растворіною, Григою Аллегровою та багатьма іншими московськими артистами. Ще одним прикладом подібного роду може бути «жестокий руський роман» з характерними псевдоціганськими надривами та «білогвардійською» романтикою. Яскравими, але небрутальними носіями цього жанру і стилю є Олександр Малинин, Микита Михалков, наш Павло Зібров.

Однак, повернемося до наших баранів, а точніше, до грошових ресурсів, що «крутиться» в музичному шоу-просторі України. Ніхто й ніколи не назве точно цифри, бо розрахунки здійснюються здебільшого тіньовою готівкою. У випадку з московськими поп-зірками аванс, як правило, доставляється у тверді валюти безпосередньо до «блакітника». Решта вручачється прямо перед виходом на сцену. Зрозуміло, що ці гонорари у жодних офіційних звітах не фігурують і жодними податками не обкладаються. До речі, така система є витінкою не тільки для московських артистів, але й для організаторів-посередників, відкриваючи їм необмежене поле для усіляких подвійних розрахунків, приписок та зловживань. Українська податкова інспекція не може вимагати звітів московських артистів про їхні доходи від гастролей в Україні. А російська фіскальна служба не може контролювати надходження цих доходів з України.

Про які ж суми можна говорити? Скільки хоч приблизно гроші вивозяться з України за рік? За скромними підрахунками українських продюсерів ця сума складає близько 60 млн. доларів США. З неофіційних джерел, близьких до московської фірми «АРС», повідомляється, що лише ця організація разом зі своїми артистами вивозить приблизно 180 млн. доларів США. А ось ще більш вражаючі цифри, приватно отримані від одного з керівників у сфері концертно-гастрольної діяльності у Криму. За цими даними, з півострова лише за один сезон до Москви потрапляє більше 400 млн. доларів. Не вірите? Можете перевірити. Надало вихідні дані для підрахунку. З двох різних і незалежних один від одного каналів надійшла абсолютна тотожність інформації щодо гонорарів деяких учасників «Песні годи». Отже, Алла Пугачова спочатку просила за один свій виступ в Палаці «Україна» 150 тисяч доларів, але потім погодилася на 80 тисяч. Леонід Агутін за цей же концерт отримав 30 тисяч, Філіп Кіркоров за свій сольний концерт 23 листопада заробив 75 тисяч, а за кожен виступ в чотирьох інших містах України він отримав по 25 тисяч доларів. За неофіційними даними президента корпорації «Єврошоу» пана Сергія Галузіна, ставка пересічної російської зірки за її концерт в Україні складає ориєнтовно 4-15 тисяч доларів. Цікаво, що директор СП «Комора» пан Олег Рєпєцький цілком однозначно стверджує, що ставки західних зірок поп-рок-музики під час їхніх виступів у Кримі постійно підвищуються, і нікого гонорарі росіян.

Підбиваючи річні загальні підрахунки, потрібно пам'ятати не тільки про сольні концерти в палацах культури, але й треба враховувати різноманітні «збірники», «солісти» та «гала-концерти», брати до уваги численні виступи у нічних клубах, закритих акціях та презентациях, а також долгачів засудів продаж російських аудіокасет та іншої аудіо-відеопродукції на всій території України.

Отже, з економічними мотивами здається все ясно. А до чого тут політика? У мозку виригають слова незабутнього класика: «Політика є концентрованим вираженням економіки».

А що ж тоді є концептуальним вираженням політики?

Продюсерські організації столиці колишнього Союзу розглядають Україну як частину традиційно спільногого інформаційного простору і ніколи не погодяться з втратою тут свого багаторічного контролю. Скандал, який виник на цьому тлі, виявив незвідні російських та українських шоу-бізнесових позицій не тільки у сфері економіки, але й у баченні політичних та культурно-естетичних ідеалів. Отже, останній фестиваль «Песня года», який проходив у Києві, виявився, з одного боку, відвертою маніфестацією стратегічних інтересів російської музичної індустрії в Україні, а з другого - своєрідним тестом на зрілість та самоідентифікацію вітчизняного шоу-бізнесу, включаючи професійну якість та індивідуальну виробленість не тільки митців, але й менеджерів, продюсерів, журналістів та музичних критиків.

Друга серія «ФІЗІОЛОГІЯ СКАНДАЛУ»

Відмовники

«Скандал року», як і будь-яка суспільна або культурна подія, має свій «текст», «контекст» і «підтекст». Пропоную простежити «фізіологію» його процесів саме у цих трьох вимірах. Оскільки, «контекст» вже було розглянуто у першій серії - рухаємося далі.

Отже, «текст». Спочатку на центральних вулицях Києва з'явилася інформаційні щити «Песні года», де вказувалися імена російських та українських учасників концертів. Приблизно за п'яте дено до початку фестивалю у вечірньому випуску УТН пролунало повідомлення, що п'ятеро зірок української пісні відмовилися від участі в концертах «Песні года».

Це були Тарас Петриненко - найавторитетніший та найфахівіший, на мій погляд, представник сучасної пострадянської поп-музики, який універсално поєднує в собі наявність майстерності співака, композитора, поета, аранжувальника і піаніста; единий хто міг бы на рівних виступати в концертах не з Кіркоровим або Шуфтунівським, а з Полом МакКартні, Стінгом, Пітером Гебріелом. Другий «відмовник» («відмовниша») - Ірина Білик, ще дуже молода жінка, яка вже тепер претендує на роль жінкової легенди української естради, а підставами для цього став її сутто особистісний підхід до власної творчості, бездоганний музичний смак, тотальні чесна посвята створюванням образам та шляхові артиста, уписанія проституючих форм ремісництва; якщо шукати вітові паралелі, то якби би спокійно уявили її на одній сцені з Мілен Фармер. Третім у ряду непокірних став Олександр Пономарьов - молодий бог українських тінейджерів, який своїми видатними для поп-сценів вокальними даними, надпотужною артистичною енергетикою та нетиповою для чистих вокalistів музичною освіченістю (сам пише пісні та їх власноручно аранжує) заслужив повагу і навіть захоплення серед людей мистецького кола; щілком успішно міг бы представляти Україну на міжнародному

протягом усіх років незалежного розвитку української поп-музики зробили якраз найпомітніші внески у формування її саме загородніх і неповторних рис.

Я, звичайно, і не забув італіанського розкту та артистичну «Девчонку з волосами ла-ла-ла», але її шалений спурт на теренах української естради почався відносно недавно і говорить про концептуальну оригінальність її творчого внеску я наважуся лише через три роки.

Мотиви

Отже, після оприлюднення інформації про відмову п'ятирічко українських зірок організатори київської «Песні годі» зробили по-телевізору заяву про те, що цей демарш відсутність цих артистів «не ісказіт лиша української естради на сцені фестиваля, якій відповідає».

Я, маючи цілком протилежну опінію, спеціально купив «на руках» квиток за дійсно «баснословну» суму для того, щоб порівняти наші думки. Але про це розповім у розділі «Вівісекція концерту».

Повертаючись до «фізіології скандалу» скажу, що мене неприємно вразив привеселюний висновок київських організаторів «Песні годі» про те, що нечасть українських «відмовників» у концертах свідчить про їхню нібито професійну невпевненість та творчу нестреможливість. Це була відверта неправда або повне нерозуміння предмету. В голові народилося питання: «Хто ж ці люди, які, судячи з їхніх слів та справ, прийшли в нашу музичну степі з такого глибокого лісу та що є з такого далекого?»

Надав коротку довідку. Продюсер фестивалю «Песня годі» Ігор Крутой (родом, до речі, з Гайворона на Кіровоградщині) доручив проведення київської акції своїй не так давно створеній дочірньої фірмі «АРС УКРАЇНА». Її очолила Валентина Басовська. На її замовлення кандидатури українських учасників добирає Володимир Орлов, президент фірми «АІТІ-Р» та керівник телепрограми на УТ-1 «Національний хіт-парад». Співпровадили з ними у творчих штабіях «Музична біржа» Євгена Рибчинського та радіопіс Президента України пан Юрій Рибчинський.

Якож мотиви керували «відмовниками»? Ірина Білик взагалі уникала коментарів, а представники студії «НОВА» говорили про перевантаженість співачки роботою над власними проектами. Про що підібне, але в план гастрольних маршрутів, повідомила і Наталя Могилевська. Олександр Пономарьов та його менеджер (продюсер, директор) Віктор Дорошенко цілком слушно говорили про зневагу організаторів «Песні годі» додумані і гідності українських артистів. По суті, ми стали свідками народження феномену «національної гордості новомалоросів». Сталося так, що люди, які, здається, себе не почували українцями та, тим більше, цим школи не піддавалися, раптом відгули себе ураженими та зневажливими і... про це відкрито сказали! А хіба це погано?

Досить жорстко і рішуче прокоментував свою неучасть гурт «Скрябін». В інтерв'ю для телепрограми Олександра Ягольника Андрій Кузьменко відстоював права українських артистів на рівноправні умови їхніх творчих змагань з московськими

колегами та висловив позгоду з масованим наступом закордонної попси на концерти майданічні та телеканали України. Найбільш радикальним та відвертим був найдовідчініший з наймудріших - Тарас Петриненко. Його мотиви мали переважно політичний характер, бо говорив він не лише зі своєї приватної позиції, а, головним чином, керуючись колективним історичним досвідом. У фестивалі «Песня годі» він відчув небезпеку не тільки для української пісні (естради, шоу-бізнесу, культури), але й для суверенітету держави. Йшлося, звичайно, про інспічно тенденцію перемінат пануючих у суспільстві цінностей від колишнього національно-демократичного романтизму до постальгії за СРСР та нарисання дамоклового «блоруського варіанту».

Підтримка відмовників та передвиборчий підтекст

Потім, а саме за п'ять днів до початку першого концерту «Песні годі», на пресконференції в приміщенні УНІАНу була розповсюджена заява, текст якої подаває пояснюється.

Отже, підтекстом цього скандалу виявилася передвиборча кампанія, яка офіційно розпочалася якраз перед початком «Песні годі». А ЗАЯВА, наведена вище, подіяла на українські mass media як шматок червоної матерії на одноголосі учасників кориди.

Реакція була різноманітною, але симптоматичною. Більшість російськомовних газет (правда, не всі!) підтримали російський пісенної десант, а авторів ЗАЯВИ звинувачили в таких гріхах, як (цитую):

а) «Жаба давят!» (заздрість щодо популярності А. Пугачової та її гонорарів);

б) недорозуміність українських зірок, яких навіть наполегливо поіменовано не інакше, ніж «зв. укр. естр.»;

в) «неофашістські тенденції» - скоро, мовляв, почнуться спаловання бібліотек з поезією Пушкіна та Лермонтова (Андрій Соколовський в «Music Radio» 31.10.97).

Всупереч пресі до ЗАЯВИ з абсолютно природних професійних економічних міркувань приєдналася фірма «ЄВРОШОУ» в особі її президента п. С. Галузіна. Заявників також підтримали

Асоціація нової літератури Володимира Цибульського, а також партії «Рух» та «Реформи і порядок». Як не дивно, Олександр Ягольник, який представляє на «1+1» телепрограму з ідентичною назвою, але перекладеною на українську мову, виявився послідовним, хоч і завуальованим пріхильником бойкоту. Можливо, він ще рік або два роки тому планував «воз'єднання» свого проекту «Песні року» з «Крутого» «Песні годі», але тут йому встиг перебігти дорогу Володимир Орлов (**«НХП»** **«АІТІ»**) разом з Валентиною Басовською (**«АРС-УКРАЇНА»**). Однак це лише припинення, базоване на абсолютному збігові назв проектів та на факті однобічної прив'язаності Олександра до московської естради в українській «Песні року», так, іби немає попсів польської, французької, італійської тощо. Що б там не здавалося, але, коли занурюєшся в будь-яку тему, вона починає подобатись, бо любиш те, що знаєш. Цим я і пояснюю орієнтаційну еволюцію талановитого журналіста в бік України. Хай навіть, можливо, тимчасову.

До речі, до п'ятирічки бунтарів згодом присидлися Каріна Плай, Астрая та Валерій Малишев, але деяє журналісти піддавали сумніву їхню відмову, ботаке можливе тільки в ситуації наявності запрошення. Подібне говорили і про Тараса Петриненка. Даруйте, але це все скідається на прийомі із часів «холодної війни». Неважко ж воюємо проти власної гідності? Чи може її захистять нам московські журналісти?

(Далі буде).

До українських артистів, організацій шоубізнесу, установ культури, а також до політичних партій та ЗМІ

ЗАЯВА
про акції масової культури та політичні вибори в Україні

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

від 28.10.1997 р.

м. Київ

Вважаємо своїм обов'язком висловити занепокоєння з приводу активізації в Україні концертів зірок російської естради під час проведення передвиборчої кампанії.

З погляду інформаційно-культурної безпеки України висликає деякі сумніви масштабна акція «Песня годі» («Песня-97»), яка має проходити 1-2 листопада цього року в Палаці культури «Україна». Організатором цієї події виступає фірма «АРС-УКРАЇНА», яка є філією відомої московської артистичної агенції «АРС», що свого часу проводила музично-політичні шоу в рамках передвиборчої кампанії Президента Росії Бориса Єльцина.

В цьому контексті виступи зірок російської естради в концертах «Песня годі» («Песня-97»), можуть сприйматися як пропозиція власників послуг для участі в майбутніх передвиборчих акціях українських політичних діячів або партій. Імовірним економічним наслідком розгортання такого процесу може стати прецедент вигідніння національного виробника з нового внутрішнього ринку передвиборчих послуг, що неминуче приведе до масового виміщення величезних неоподаткованих коштів за межі нашої держави.

Від участі у фестивалі «Песня годі» («Песня-97») вже відмовилися найвідоміші українські артисти Ірина Білик, Наталя Могилевська, Тарас Петриненко, Олександр Пономарьов, гурт «Скрябін»...

У зв'язку із вищезазначенням:

1. ЗАКЛИКАЄМО підтримати артистів, які відмовились від участі в проекті «Песня годі» («Песня-97»), а також заохочуємо присиднатися до них усіх інших українських співаків, які поють що є учасниками цієї акції.

2. ПРОПОНУЄМО українським артистам оголосити мораторій на виступи у передвиборчих акціях за участі в іноземних музикантів.

3. ПОПЕРЕДЖАЄМО кандидатів у народні депутати, що будемо агітувати проти них осіб, які залучають до своєї передвиборчої кампанії закордонних артистів.

4. ЗАСУДЖУЄМО бездіяльність владних структур України щодо захисту культурно-інформаційної безпеки держави (стаття 17 Конституції України).

Ініціативна група Асоціації української масової музичної культури

Редакція журналу «ГАЛАС»

Товариство міжнародної ділової співпраці «ДАХ»

Українсько-британське СП «КОМОРА»

«Мистецька майстерня Тараса Петриненка»

конкурсі «Євробачення», де «наша» Алла Пугачова нещодавно зазнала, між ішом, досить образливого для неї фіasko. Четвертим «антірадянським» дисидентом виявився гурт «Скрябін» на чолі із Андрієм Кузьменком - продюсером наймовірнішої кількості стильних і змістовних пісень та альбомів, символом напівальтернативної та вербально дозрілої частини міської молоді; цей сучасний майданівський філософ у спільному концерті з «Депеш мод», гадаю, виглядав би зовсім не «сексуално», а так, як брат за способом думання або цеховий майстер з огністією спільної гльїді.

Всі ці чотири мистецькі особистості

Це слова з української народної пісні про Устима Кармалюка, який упродовж двадцяти років боровся не за життя, а за смерть з поневолювачами народу нашого -- польськими та московськими патифундистами. Співав і я цю пісню, чи не найулюбленіші поміж українцями, в Україні й поза нею сущими, леточи над безмежними, сибірськими просторами, які Устим Кармалюк свого часу, втикаючи з сибірської категорі, аж тричі переміряв ногами уздовж і вперед. Співав я і думав: «А скільки безіменних кармалюків удобрили цю сувору землю своєму білому тілу!» «Несть їм числа» -- сказав би староруський літописець. Та лягли у вічну сибірську мерзлоту не лише політичні засланці, безкомпромісні вороги царського і більшовицького режимів, а і мільйони українських селян-переселенців, зірваних насильно з рідних місць лише тому, що, за висновками російських вченіх, «для створення крепкого бар'єра на путь проникнення в Сібирь і Дальний Восток жетої раси (китайців. - М. Л.) наївше годиться малоросійський елемент». Простою мовою кажучи, українські переселенці доказали, що вони вміють не лише добре працювати й оборонятись від китайських розбійників-гунгузів, а й мирно, не принижуючи національної гідності, співжити з місцевим корінним населенням -- бурятами, якутами, тунгузами, останками, чукчами. Може, тому особливу пошану зажили іркутські українці в бурятів-автохтонів. Люблять і шанують українців й представники інших народів колишнього СРСР, яким Сибір став за другу батьківщину: росіянини, білоруси, татари...

13 грудня 1997 року в одній з найбільших концертних заль Іркутська, в якій національний центр українців «Клекіт» проводив Свято української культури, не було, як то кажуть, де і яблуку власті. Українці вітали представники національних центрів: російського, білоруського, татарського, бурятського. Представники захоплювались не тільки величною красою української народної пісні й танцю, а й українським світлим розумом та роботящими руками. За всі дні перебування в Іркутську, спілкуючись з членами різних національних громад (в тому числі й російської), ми жодного разу не почули зневажливого «хххол» чи «Хохляндія». На мос здивовано-радісне «чому», росіянин, вочевидячки інтелігент відповів:

— У нас, як ви знаєте, дуже сурові кліматичні умови і виживати в них ми можемо лише гуртом, не чвянчічись і не принижуючи одне одного. Будете в Москві -- так і передайте: чеченської боїні ми не допустимо. Нехай не надіються...

Свято української культури вдалося на славу. Та й не могло не вдатись, адже більшість колістів обласної філармонії та музичного театру -- наші земляки, емігранти в першому поколінні. Нас не покидало дивне відчуття, що ми не в Іркутську, а в Києві чи в Львові -- так багато питомих українських прізвищ усміхались до нас із таблицок на дверях кабінетів.

Іркутський національний центр українців «Клекіт» зовсім юний. Цього року йому виповнилося лише п'ять років. Але й за такий недовгий час 100-тисячна українська громада, відділена від рідного краю багатьма тисячами кілометрів та майже повною інформаційною блокадою (за останні роки перестали доходити в Сібір офіційно передплатні українські газети та журнали, а українські радіовисилання сюди не сягають) самоідентифікувалась, виділила себе з обезличеної маси колишніх «совєтських людей». Знайшлися на споді скринь прадідівські вишиванки, зазвучало на поベン голос Тарасове віще Слово, українська народна пісня. Й почали горнутися до «Клекоту» навіть ті, хто не те що мову, але й прізвища українські давно втратив (у Сибіру царські та більшовицькі урядники часто-густо Вознюків переписували в Телегініх, а Олійникових на Маслових), щоб відігрітися біля вогнища рідної мови, пригадати, співаючи разом з іншими, українські давно забуті пісні, а разом з піснями і батька з матір'ю, і рідну землю, яка залишилась у іншій пам'яті казковим Ельдорадо. (На свято прийшла жінка в українському народному одязі, яку разом з батьками п'ятирічною дівчиною виспали в Сибір без права повернення в Україну. І сниться-мариться їй усе життя, що вона купається у Пслі, а вода тепла та міжна, мов мамині долоні. «Прихнати б, — тужливо казала, — на Україну. Побувати в Сумах, викупатися б у Пслі хоча б один раз, перед смертю...»)

Та «на Україну милу» стежки для більшості іркутських українців позаростали копичим і непрохідним терням. Тим, які до сьогодні тужать за пріснопам'ятним СРСРом, прагнуть за всіляку ціну об'єднатися з Росією, варто поїхати до тієї Росії, тільки не до Москви, на яку ще так давно дружно працювало населення 1/6 земної кулі, а в сибірську чи карельську глибинку, де не виплачують, як і в нас, по кілька років зарплату.

ЗА СИБІРОМ СОНЦЕ СХОДИТЬ

*Хлопці, не зійтайте!
Ви на мене, Кармалюка,
Всю надію майте...*

Наприкінці 1997 року в м. Іркутську (РФ) відбулося велике свято української культури. Іркутський національний центр «Клекіт» запросив членів членів Української національної спільноти в Україні та нашого спеціального кореспондента Миколу Литвина.

Та й навіть якби виплачували справно зарплату, то робітників, інженеру чи вчителю треба у всьому впродовж року собі відмовляти, щоб вистачило грошей на авіаквиток лише в один бік...

Тяжко живеться нашим братам і сестрам на безмежних сибірських просторах, де заводи і фабрики стоять, де вічна мерзлота й температура інколи сягає позначки 69 градусів нижче нуля. Але вони не плачуть, не скаржаться, не просять у матері-України допомоги, бо знають, що і їй сьогодні неперевірливи. І в нас більшість заводів та фабрик стоять, а ті, що зуміли вижити, працюють у півсили. І в нас шалена дорожнечна, а зaborгованість держави перед своїми громадянами по зарплаті і пенсіях сягає захмарних сум. І все ж ми вдома, а вони в гостях. Нас, як того міфічного Антея, надихає рідна земля, надає снаги пережити і ці лихоліття. Тож, допоможемо братам нашим і сестрам, розсіяним з волі тоталітарного режиму по безмежних сибірських просторах, зберегти свою душу і серце для України. Тобто для нас із вами.

Мен розповілі з цього приводу велими повчальну історію. Коли до Іркутська приїздив президент Польщі Олександр Кваснєвський, то передусім він зустрівся з представниками польської, чисельно меншої за нашу в кільканадцять разів, громади. Коли приїздив президент Чехії Вацлав Гавел, то й він знайшов можливість поспілкуватися із земляками. За нашим віце-прем'єром (на жаль, голова «Клекоту» п. Микола Сильвестров не зміг

пригадати його прізвища) українці бігали по п'ятах кілька днів, але він, посилаючи назайність, так і не зустрівся з ними. Тож те, що хотіли сказати нашому віце-прем'єру, іркутські українці передали нам. А ми публікуємо їхні прохання і побажання в газеті з надією, що їх прочитають і належно відгукнуться не лише Президент, а й віце-прем'єр-міністр.

Обласна держадміністрація (губернатор Борис Олександрович Говорін), надала можливість нашій громаді щотижня, упродовж півгодини виходити в ефір з інформаційними та мистецькими програмами українською мовою, а також виступати по місцевому телебаченню в обсязі однієї години на місяць. Але через брак інформації з України громада не може вийти в ефір. Потрібні українські газети, аудіо- та відеоаксети.

Громада має можливість відкрити в Іркутську Український музичний театр. Для цього й нагально потрібні оркестровки та клавіри українських опер «Наталка Полтавка», «Запорожець за Дунаєм» та ін.

Іркутські українці хочуть мати свій хор і оркестр українських народних інструментів і просить допомогти їм придбати комплекти українського народного одягу (чоловічі та жіночі), цимбалі, бандуру та кілька сопок.

Громада має намір відкрити в одній із школ український клас, з якого в майбутньому започаткується перша українська школа на сибірських теренах. Для цього й потрібні підручники з українською мовою, літературі, історії України, українські дер-

жавні прапори, портрети українських гетьманів та інших історичних діячів, нотні збірники українських народних та сучасних естрадних пісень, російсько-українські й українсько-російські словники.

Та не лише культурно-освітні програми розробляють іркутські українці. В Іркутську нам неодноразово наводили врахування цифру: 40 відсотків державних службовців Росії (депутатів Держдуми, міністрів, губернаторів і заступників губернаторів) -- вихідці чи діти вихідців з України. Якби нам спільно, казали іркутські українці, розбудити їхню національну свідомість і примусити працювати на Україну так, як працюють виши державні чиновники-євреї США на Ізраїль, то українська економіка уже б давно постала з руїн. На жаль (згадаюмо провокаційний вибір депутата Держдуми Лисенка, який розірвав перед телекамерами український державний прапор), більшість державних чиновників Росії, вихідці з України, заражена бацилою українофобії. Але іркутські українці переконані, що так вічно не триватиме. Росія і Україна «засуджені» Господом Богом на довічне сусідство. Тож краще бути нам добрими сусідами, ніж поганими. А для цього треба російським законодавцям не обкладати українські товари драконівськими податками. Не погрожувати закрощенням газового та нафтового кранів. Не розигрівати краплену кримську карту. А розвивати торговельні відносини на рівноправних і паритетних засадах.

Іркутські українці та Держадміністрація готові уже сьогодні довести світові (не тільки на словах, а й на дії), що така співпраця між Росією та Україною можлива. Вони хочує вийти безпосередньо, мінаючи корумповані та зброкоратизовані державні структури, на українських виробників цукру і медпрепаратів, підписати з ними угоди про регулярні поставки до Сибіру українського білого золота і медпрепаратів за валюту чи шляхом обміну на продукцію місцевих паперово-целюзних, хімічних та металургійних комбінатів. Вести переговори з українськими виробниками Держадміністрація зобов'язала активіста «Клекоту», генерального директора автономної некомерційної організації «Науково-виробничий центр нетрадиційної медицини» п. Ярослава Пилипчука. Тим, хто бажає укласти (на дуже вигданих умовах) договори про регулярні поставки в Сибір цукру та медпрепаратів, просимо звертатися безпосередньо до Ярослава Петровича Пилипчука. Його адреса:

664009 Россия
г. Иркутск
ул. Советская, 113,
тел. сл: 34-85-83; 34-85-88; 34-85-91;
тел. дом. 34-95-15;
факс: 34-85-89.

ВАСИЛЕВІ СТУСУ — 60

8 січня 1998 року Василіві Стусові виповнилося 60. Важко уявити його — затятого, непримиреного — серед елею ювілейних промов і вітальних адресів влади, бо, як писав Юрій Шевельов, «поетове серце кровоточило б на кожну особисто-людську й національну несправедливість і будувало б пекло для самого себе. Така вже Стусова вдача, можливо, й місія поета, кожного справжнього поета».

Стусова вдача і місія справжнього поета сформували його біографію: Донецький педінститут, армія, учителство, в 1964 році став аспірантом Інституту літератури, звідки його вигнали у вересні 1965 р. Був заарештований у січні 1972 р. і засуджений у Києві у вересні того ж року до 5 років табору суворого режиму в Мордовії і 3 років заслання в Магаданській області. В жовтні 1979 року став членом Української Гельсінської Групи, за що отримав 1980 року 10 років ув'язнення і 5 років заслання. Покарання відбував у концтаборі ч. 36-1 в Пермській області, де помер 4 вересня 1985 року. Взимку 1989 року прах Поета перевезено на Україну і перепоховано на Байковому кладовищі.

Вийшли в світ книги Василя Стуса, його статті, окремі збірки. Його іменем названі вулиці, бібліотеки, школи, літературна премія. Та всі ці традиційні відзнаки і вшанування малють перед його терновим життю, терновим поглядом, важким хрестом, свідомо обраним Поетом. Василіві Стусові — 60. Попереду — Вічність і Україна в ній.

ЗА ЛІТОПИСОМ САМОВІДЦЯ

Украдене сонце зизить схрапудженім оком, мов кінь навіжений, що чує під серцем ножка. За хмарою хмар. За димом пожарниць — високо зоріє на пустку усмerte сполотніє божка. Стенаютися в герці скажені сини України, той з ордами ходить, а той накликає Москву, заляється кров'ю всі очі пророчі. З руїни вже мати не встане — розкинула руки в рову. Найшли, налетіли, зол'яли, спалили, побрали з собою весь тонкоголосий ясир. Бодай ви пропали, синочки, бодай ви пропали, бо так не карав нас і лях-бусурман-бузутр. І Тяжину тісно од трупу козацького й крові, і Буг почорніли загачено тілом людським, бодай ви пропали, синочки, були ви здорові у пеклі запеклі, у райському раї страшнім. Паси з вас наріжуть, натягнуть на гузна вам палі і крові наточать — упійтесь кривавим вином. А де ж Україна? Все далі, все далі, все далі. Наш дуб предковічний убрався сухим порохном. Украдене сонце зизить схрапудженім оком, мов кінь навіжений, що чує під серцем метал. Курс руїна, кривавим збігає потоком, а сонце татарське стожальне разить наповал.

Василь СТУС

ВІНОК ІЗ БУР'ЯНІВ

Іншу притчу подав Він їм, кажучи: «Царство Небесне подібне до чоловіка, що посівав був добре насіння на полі своїй. А коли люди спали, прийшов ворог Його, і куклю між пшеницею насіяв, та її пішов. А як виросло збіжжя та кинуло колос, тоді показався і кукль...»

Євангелія від св. Матвія, 13 : 24--26

Розповіши притчу про кукль, Христос поглинив своїм учням, що добре насіння -- це сини Царства Божого, насіння ж бур'янів -- сини Лукавого. Вони хоч і ростимуть разом із пшеницею, але прийдуть женці, викрипуть і покарають їх.

У притчі йдеться взагалі про бур'яни, які засмічують поле, тобто Світ; назва кукль вжита перекладачами Нового Заповіту умовно, як зрозумілій українському читачеві образ. Але, уважно прочитавши притчу, можна помітити, що мова йде про добре відому

стародавнім хліборобам рослину, яку легко відрізнити від пшениці лише під час колосиння. Коли в господарі спітали дозволу повиплювати бур'ян, він відказав: *Ні, щоб випалюти той кукль, ви не вирвали разом із ним і пшеницю.* Таким бур'яновим злаком, схожим на пшеницю, є пажитниця, або плевел, що росте по всій Європі, не мінаючи Північної Африки й Палестини. Колоски пажитниці легко відрізняються від пшеничних, бо не мають устюків; стиснуті з боків, вони розташовані поодиноко на вісі великого колосу. Та вже після обмолоту її зернятка майже неможливо відділити від пшениці.

В Україні ростуть кілька різних пажитниць. Однорічні -- отруйні, особливо пажитниця п'янка, насіння якої містить алкалоїд темулу, що викликає слабкість і запаморочення, а у значних дозах -- навіть хворобу. В народі цю пажитницю називають ще дурій-

кою, бо вона може і обдурити хлібороба, залишившись між пшеничного зерна, і задурити голову тому, хто вживає хліб або напій з домішками її насіння...

Інші пажитниці -- багаторічна і багатоквіткова -- відомі як кормові

і газонні трави під назвою райгра.

Що ж до куклю, то це зовсім інша рослина. Він -- справжній князь краси серед бур'янів! У давнину його заплітали у віночки з польових квітів під час свята врожаю -- на обжинки. Про це свідчить і наукова назва цієї рослини -- агростемма, що складається з двох грецьких слів: агрос -- «поле» і стемма -- «вінок». Колись кукіль був небезпечним, добре відомим в Україні бур'яном; кожен господар пильно обивався свій лан, звільнюючи його від зовні привабливої, але отруйної рослини.

Бо якщо насіння куклю змолотити разом із зерном, хліб вийде гаркій. А 5 відсотків куклю в борошні становлять навіть небезпеку для життя. Різдвяни щедрувальники й досі бажають господареві:

Вроди, Боже, жито-пшеницю,
Жито-пшеницю, всяку пашнюю,
Без куклю, без метлички...

Не диво, що цей бур'янець був знищений сучасною агротехнікою і на ланах Європи майже не зустрічається. Звичайний бур'ян став рідкісною рослиною, хоч до Червоної книги його записуй! Та садівники поставилися до куклю без огуди, навіть з увагою. Вони зацікавилися цією гарною рослиною, що від червня аж до осені тішить зір темно- рожевими квіточками, та й почали сіяти її на квітниках. Навіть вивели декоративні сорти куклю з рожевими, червоними й білими квітами. Іноді з французьких або німецьких квітників повертаються вони на край пшеничного поля.

Як і пажитниця, кукіль є рослиною-космополітом. Він устиг потрапити, разом із пшеничним зерном, на всі континенти Землі. В Україні він, хоч і зрідка, але ще трапляється.

Андрій Топачевський З БОЖОГО САДУ

ПРОДОВЖЕННЯ. Початок див. ч. 7—10, 12 1996 року;

ч. 1, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12 1997 року

ГРКИЙ ЗАЛАХ ЄВІАНУ

І засурмив третій ангол, - і велика зоря спала з неба, палаючи, як смолоскип. І стала вона на третину річок та на воді джерела. А імення зорі тій Полин. І стала третина води, як полин, і багато людей повмирали з води, бо згіркала вона.

Об'явлення св. Івана Богослова,
8:10--11

Сумнівної слави зажила ця рослина, а саме -- слави бур'яну. Бо вона, особливо звичайний полин, або чорнобиль, часто росте по пустырях, смітниках та інших непридатних для господарювання місцях. Хоча насправді злісним бур'яном не є, бо городині, садовині та збіжжю не заважає. Всі види полину гіркі на смак, не випадково і в народних піснях він зображені у непривабливо вигляді:

Ой в нелюба гірка губа,
Ще й гірша полиночку...

У Святому Письмі полин згадується дуже часто, його смак порівнюються з наслідками неправедних вчинків і вад людських. Він фігурує поруч зі словами «отрута», «ідь», як у Повторенні Закону (29:17). У пристрасних звинуваченнях пророка Амоса на адресу ізраїльтян як відступників, що потопають у розкошах, а тим часом байдужі до горя Вітчизни, полин виступає символом неправедних діянь:

«Чи бігають коні по скелі? Чи хто виоре море худобою? Та ви суд обернули на гіркість, а плід справедливості - на полин!»

(Книга пророка Амоса, 6:12)

перекладали одяг -- від надокучливих комах.

Останнім часом степовий полин привернув увагу парфумерів. Во, на відміну від смаку, його запах величезний. Не випадково є легенда про чари с вішан-зілля, пахощі якого повертають пам'ять про Батьківщину.

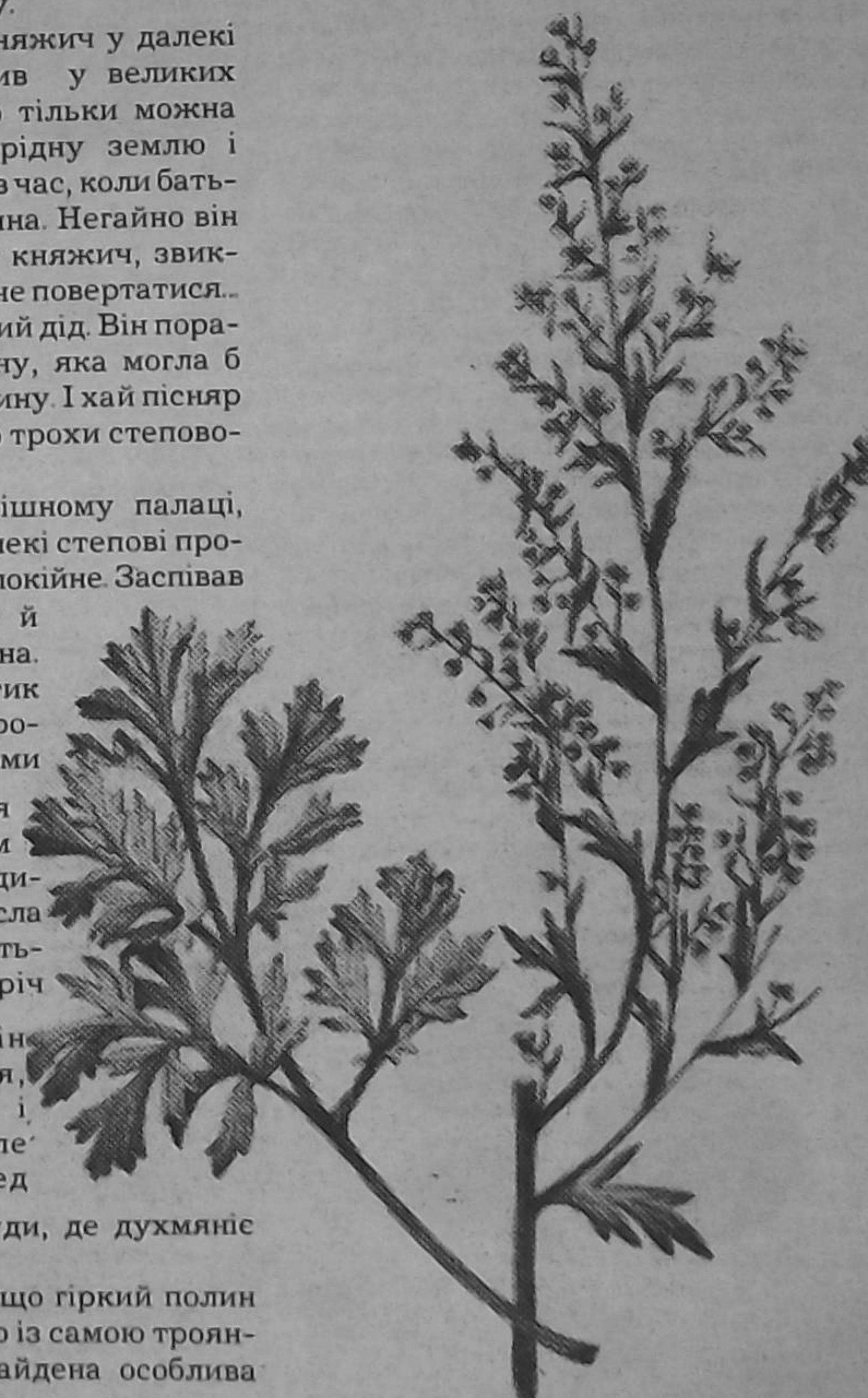
З малечку потрапив княжич у далекі краї. На чужині він жив у великих розкошах, мав усе, чого тільки можна бажати. Цілком забув рідну землю і співвітчизників. Та настав час, коли батько довідався про долю сина. Негайно він посилає свого гінця. Але княжич, звикнувши до розкошів, не хоче повернатися.. Та допоміг древній, мудрій дід. Він порадив послати таку людину, яка могла б проспівати про батьківщину. І хай пісня неодмінно візьме з собою трохи степово-го зілля -- євшану.

Сидить юнак в розкішному палаці, слухає розповідь про далекі степові простори. Та його серце ще спокійне. Заспівав батьків посланець, але й пісня не розчулила сина. Аж ось пісня дістає віхтик полину і повільно його розтирає. І просторі хороми наповнюються гіркуватим ароматом степів. Юнак глибоко вдихає пахощі трави, що зросла на батьківщині. І вже реветься його душа назустріч степовим вітрам! Він рішуче підводиться, сідає на прудкого коня і мчить до бідного, але вільного життя серед чарівної природи -- туди, де духмяніє євшан-зілля.

Хто б міг подумати, що гіркий полин здатний на суперництво із самою трояндою? Але в Криму знайдена особлива

форма лимонного полину, що містить цінну духмяну сировину -- цитруль. Його вирощують на плантаціях поруч із королевою квітів. Нарешті у світовій гамі витончених пахощів забриніла й гірка нота нашого степового полину!

(Далі буде).

АНДРІЮ СОДОМОРІ -- 60

Щиро вітала львівська інтелігèція гучною овациєю ювіляра -- Андрію Содомору з його першим 60-річчям на ювілейному вечорі, що відбувся у актовому залі Львівського медичного університету.

Коли тридцять п'ять років тому Андрій Содомора розпочинав свою перекладацьку діяльність з перекладу комедії давньогрецького драматурга Менадра «Відлюдник», то натрапив там на рядки, які стали провідним гаслом усого його подальшого творчого, наукового й особистого життя: «Погане поле вчинь мужності». Скільки ж потрібно було йому мужності, щоби з такого поганого, занедбаного, витоптаного ворожими зайдами українського поля перекладів з інших мов Андрій Содомора власними зусиллями створив родючий лан. Він самотужки зробив переклад повного зівания творів Горація, поем Овідія «Метаморфози» та Лукреція «Про природу речей», більшої частини драматичних творів Арістофана, Есхіла, Софокла, Евріпіда, а нещодавно побачила світ книга творів давньоримського філософа Сенеки «Листи до Луція». Окрім цього, Андрій Содомора займається перекладами латиномовної поезії періоду Середньовіччя та доби Відродження, оприлюднюючи щільні наукові трактати з медицини минулих епох, знайомить українського читача з піснями вагантів і притому всьому ще й пише художню прозу. Все це загалом вимагає стільки різних зусиль і часу, що навіть важко уявити, що все це зроблено одиною-однієюкою людиною!

У 1992 р. бібліографічний центр Кембріджського університету у Великій Британії відзначив Андрія Содомору «Нагородою ХХ століття за видатні досягнення». Весь світ давно визнав нашого українського подвижника на ниві перекладацької діяльності -- Андрія Содомору, а він скромно згадує на своєму ювілейному вечорі про ювілейні дати своїх духовних учителів: 100-річчя від дня народження Бориса Тена та 60-річчя від часу загибелі на Соловках Миколи Зерова.

Богдан ГОРДАСЕВИЧ

Згадує імена Івана Франка та Максима Рильського, бо добре розуміє, що набагато дали бачити той, хто спирається на плечі титанів. А тепер він і сам став одним із них.

Привітати ювіляра прийшло дуже багато відзначених діячів із числа львівської інтелектуальної еліти, імена яких говорять самі за себе: Олег Купчинський, Ярослав Ісаєвич, Роман Федорів, Роман Іванчук, Левко Різник, Ігор Калінець, Роман Домбровський, Ганна Гурська, Борис Гудяк, Андрій Пацук, Любов Петрух, Тимофій Калашник, Микола Кобів, Микола Рябчук, Тарас Лучук, Руслана Зарічак та ще багато інших, як і бажаючих привітати ювіляра Содомору з трибуни. Проте ведучий ювілею імпрези письменник Роман Лубківський на правах представника влади в якості начальника обласного відділу культури при Львівській облдержадміністрації вирішив, що 3 години офіціозу вистачає, отож плавно перевів уроочисту частину до дружнього «фуршету», де продовжилось пошанування ювіляра. Варто подікувати за таку розкіш при теперішніх нестаках ректорові Медичного університету Михайліві Павловському.

Так само на подіку заслуговують актори театру ім. Марії Заньковецької Григорій Шумейко, Святослав Максимчук та Юрій Брилінський, які художньо озвучили переклади і власні оповідання Андрія Содомори.

І ще не можна не згадати про присутність на ювілії Андрія Содомори його першої шкільної вчительки Євдокії Кук, яка притадала епізод із життя свого славного учня: до школи Андрій уперто приходив босий, щоби бути наїрів і не принижувати гідності бідних селянських дітей, які вишли разом із ним, хоч удома мав у що взутись. А його батька о. Олександра, що був священиком, ще й досі згадують добрим словом колишні його парафіяни. Андрій Содомора -- гідний нарадок достойних батьків. З роси й води йому!

«Літо минають, — мовив класик, — не минає міт». Прозоріття, кристалізується тонкоткане його мереживо у космосі нашої душі, — ні, не поверненням поганських богів і не напливенням інших стародавніх суворих ліків незагнуждених стихій на двохтичолітні живі криаві рани Спасителя виподковою мішаниною зловиснічорничих фарб — коріном і бірюзою, плотю і духом барв, живою метафорою творення нашого неповторного Українського Світу.

«Людство... Конкретна людина. З якою місією вона з'являється на Землю? Результатом яких дій, енергії, звуками якого оркестру вона сюди падає? Падає, щоб заземлитись, замулитись, загубивши скрипку душі, і стати манекеном, керуючись підвідомими інстинктами більх і чорних богів, виконуючи кожен свою роль, визначену великим диригентом Всесвіту».

Диригент у Всесвіті — Один. Сприймаємо лише його по-різному — діти різних рас і народів. У кожного роду — своя космогонія, своя уява про Труди і Дні Творця у великий кузні Всесвіту. Не відомо точно про все, лише про дотичне — до власної душі. Вона — єдина наша сутність, спроможна збагнати бодай на маков зернину Велике і розмовляти зі Всевишнім Розумом, у який переліться — рано чи пізно, залежно від ступеня прозорості, скинувши всі земні сутні нашорування. Космогонія України — пласт, який

ВЕСЕЛКА БАРВ ЛЯГЛА НА КОНТУР МІТА

Творчість київського художника Володимира Гарбуза:
ремінісценції

Слово на полотні білому Людина Біла. Розбудили її — сплотнила... Випросталася, здивовано, й не то питає, не то стверджує: «Як довго я спала! Навіщо ти визволив мене з доброльного полону Світу, художнику?»

Та ось усі навколо неї оживає, міниться барвами, прозоріє, світиться — внутрішнім вогнем. Не позиченим — власним, оживленним посвітів душі художника, що сам з собі — іскра од ватри Божої. Оживає й людина, народжена творчою уявою мистця, і поволені починає радити красі Світу Божого. Чарується нею і чоре її.

«Я тут житиму вічно, я літатиму тут! Люди подорожують мені крило», — додає, збентежено, — світло від світла, крихітко душі свого творця, дитя його уяви.

Ідея, як і мистецькі образи, кажуть філософи, «ширяють у повітрі», або ж у «носафера» — за Вернадським: кожний їх здатен упімати — витонченістю душі, магнітом неупередженого ума, небуденого розуму, упімавши, — перевільти в горнілі власного сумління, перш аніж поділится «своїм», позиченим у Бога, котрій є Словом і Образом, Барвою і Метафорою, із біжнім — землянином... Шо є шляхетнішим за це?

Галерея «Грифон». Костьольна вулиця, будинок ч. 6. Виставка робіт художника Володимира Гарбуза. Тут

Знаходиться тимчасово утрачено, аби знову губити його в суеті буднів, віднаходити й нести — і пронести, не розіллявши в Пустоту — життям — Світло! — серед Хаосу... Бодай промінчик. Іскру бодай... Сполах... ось — заплюєши. Вірою. Спорідненої — ніби рідної — Душі...

«Я вірю в Світло серед Хаосу, у вічний рух і космічну енергію творчості — Рух думки, інтуїції, скорби підсвідомості й Любові».

Ось вона, заповіта стежинкою до дверей творчої майстерні художника, його Обіцяної Землі, його святої святих — кузні, де народжується метафори-образи... Не ударом молота по гарячому заплуті — звіреної крові в калатала скрипці, гарячою магмою творення.

Серце тріпоче все гучніше: знаїдко! Мистецький філософ — в одній особі. Ні, не затисно. Це те, що треба, аби залишили по собі людям бодай штрихи, бодай відлуння на невловимому для багатьох мертвоти полотнищі Часу.

Ніщо не виникло із Нічого. Підсвідомість — не студня, видобаної обіїв у крихому розсхожому камені безчасся, де живлючи вологою і не сніло. Це криниця, наповнена досвідомістю, раз зачерпнеш кришталю студненці й — очікуй, поки випророзиться слізовою ген там, на дні, нова, смрагдова росинка. Здобуйай і неси обережно, аби не пролити чи неупевненим порушенім не злакати, не засвітити постороннім — пекельним — світлом...

«Не можу заснути. Уявя маює нові обrazy. Скільки іх? Одно мить, о іх безліч. Що це? Прожити життя, відчути ту щасливу мить у космічному безмежі».

Космос українського народу як невід'ємна складова — неповторна гармонійна — Всесвіту, Людства — ось головне джерело натхнення художника Володимира Гарбуза. Живий космос, прозорий, не застиглий безпорадною комахою у камотутні гущі смоли-бурштину. Перлинин міта нашого, що грас барвами веселки: веселко барвя ляла на контур міта!

Тим і привабливий, що має власний — вишуканий — Лад у Люді світовому. Нічим не зпрянтичного — грецького чи римського. Бо сам — зрівні віком. Ровесник санскриту — мови перших — земних іще — богів...

Усім відкриється би найвища тайна: Се — діти Божі. Боги-нікії Любові.

Се — люди!

Володимир ГЕРМАН

ВІД БЕРЕГІВ СЕЙМУ ДО ЗБРУЧА...

Таким був маршрут краєзнавців, просвітян, журналістів Сумщини та Чернігівщини, котрі побували в Галічині на святкуванні 125-річчя від дня народження поета Богдана Лепкого. На батьківщині автора всеєвітно відомого шедевру «Чуєш, брате май...» відбулися святочні академії, літературні читання.

На запрошення директора Регіонального центру української книги Надії Волинець (м. Бережани) на Тернопільщині прибула група краєзнавців із Конотопщини, очолювана директором Батурицького історико-культурного заповідника Аллюю Олещинською. Представники славетного гетьманського краю взяли участь у науковій конференції, організованій місцевим педагогічним університетом, у відкритті художньої виставки та ювілейної вистави у драматичному театрі.

Представники козацького Конотопа і Батурина також взяли участь у відкритті пам'ятника Богданові Лепкому в місті Бережанах. Від імені гетьманської столиці Батурина братів і сестер-галичан тепло і сердечно вітали А. Олещинська!

Інша група, до складу якої входили голова Конгресу української інтелігèції Борисовитгини (Чернігівська обл.) лікар Петро Назаренко, фотокореспондент із Конотопом Василь Луценко та автор цих рядків, мала зустріч із відповідальним секретарем Тернопільського обласного фонду культури Святославом Ященком, головою Ліги українських жінок Ольгою Жулковською. Це були незабутні хвилини єднання і братання українців надзбручанського та присімівського країв.

Незабутні враження винесли чернігівській конотопські просвітянізм із творчого вечора голови Тернопільської міської «Просвіти», знаного лікаря і наставника студентів-медиків, поетеси Дарії Чубатої. Це було справжнє свято духовності, де царювало Слово, Мелодія, Образ.

Камерний зал театру був переповнений. Тут були і тернопільські поети Марта Чопик, Олег Герман, Володимир Вихруш, і професори, актори, музиканти.

Господина вечора чарівна пані Дарія Чубата зібрала на театральну гостину весь цвіт Тернополя.

Не загубилися у цьому вирі почуттів і представники Сумщини та Чернігівщини. Ми передали просвітянам Тернополя касети з піснями Сівершини, Гетьманщини, Слобожанщини, а також красезнавчі матеріали. Творчі контакти, зав'язані в Галічині, стануть у пригоді при проведенні днів Козацької, Стрілецької слави в Конотопі, Батуриші, Крутах.

Без сумігу, творчі, патріотичні контакти між осередками «Просвіти», Козацтва, Конгресу української інтелігèції Галичини та Гетьманщини, усіх патріотів України, додадуть сил і енергії у відродженні духовності та соборності Української держави.

Анатолій СОБОЛЕВ,
член Спілки журналістів України,
член Конгресу української інтелігèції
м. Конотоп Сумської області

«Слово Просвіти»
Засновник - Всеукраїнське
Товариство «Просвіта»
ім. Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво № 1007
від 16.03.1993 р.

Шеф-редактор Павло Мовчан
Відповідальний редактор Любов Голота
Редколегія: Ярема Гоян,
Анатолій Журавський,
Анатолій Погрібний,
Олександр Пономарів, Іван Ющук

Адреса "Слова Просвіти" - 252001, Київ-1, завулок Музейний, 8, Всеукраїнське Товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, тел.228-01-30; E-mail: SLOVO @ PROSVITA. intercom. KIEV.UA
Індекс 30617 Зам. № 0330001 Наклад 5000
Виготовлено з готових фотоформ на комбінаті «Преса України»